

ЗАВРШНА СВЕЧАНОСТ СЕДАМДЕСЕТ И ПРВОГ ВУКОВОГ САБОРА ОДРЖАНА 18. СЕПТЕМБРА У ТРИШИЋУ

У спомен Вуку и Цвијићу

C

едамдесет први Вуков сабор одржан је од 12. до 18. септембра у Тришићу, Лозници, Троноши и Бањи Колиљачи. У току манифестације приказано је 19 програма различитих садржаја у којима је учествовало више од 500 уметника и стваралаца из разних крајева Србије, Хрватске, Чешке, Пољске...

Недеља 18. септембар, завршни дан 71. Вуковог сабора, осванио је изузетно хладан и кишовит. На отвореној позорници у Тришићу програм је уз директан телевизијски пренос почeo у 11 часова „Химном Вуку“ С. С. Мокрањца у извођењу хора Центра за културу „Вук Каракић“. Присутне је поздравио Видео Петровић, председник општине Лозница, а беседио је професор доктор Видојко Јовић, дописни члан САНУ.

Саборској свечаности су између осталих присуствовали Предраг Марковић, председник Скупштине Србије, епископ шабачко-ваљевски Лаврентије, Иван Јестреб, амбасадор Чешке у Београду.

На отвореној позорници на Саборишу премијерно је изведена позоришна представа по тексту Јелице Зупанџића „Повратак Јована Цвијића“ у режији Божидара Ђуровића. Беседник на Сабору био је професор др Видојко Јовић, докторски члан САНУ.

Саборској свечаности су између осталих присуствовали Предраг Марковић, председник Скупштине Србије, епископ шабачко-ваљевски Лаврентије, Иван Јестреб, амбасадор Чешке у Београду.

На отвореној позорници на Саборишу премијерно је изведена позоришна представа по тексту Јелице Зупанџића „Повратак Јована Цвијића“ у режији Божидара Ђуровића. Беседник на Сабору био је професор др Видојко Јовић, докторски члан САНУ.

Директор Центра за културу „Вук Каракић“ Зоран Тошић поводом основне идеје овогодишњег Сабора каже:

– Намера организатора је била да у оквиру Саборских дана акценат ставимо на уметнике који потичу из нашег краја. Већи део програма припадао је ствараоцима у разним областима који су рођени и живе и раде у нашем граду или су афирмацију потражили у неким другим срединама те смо им у оквиру Сабора пружили прилику да прикажу своја достигнућа и тако се путем културних веза врате у свој крај. У предс

борским свечаностима сваки дан имали смо по један програм у којем су учествовали ствараoci из нашег града и околине.

Предсаборске свечаности почеле су **12. септембра** отварањем изложбе „Накит и златовез“ Народног музеја из Ужица у Галерији „Мина Каракић“, Накит и вез се сматрају основном декорativном вредношћу ноšnje као једна од репрезентативних појава материјалне културе, која је одражавала етничке, верске, социјалне, материјалне, сталешке и друге одлике људи једног краja“, записала је ауторка изложбе и каталога Дијана Ристовић.

Потом су се збивања преселила у салу Вуковог дома културе где су у музичком делу програма учествовали лознички музичари. Трио „Балканске жице“ сачињавају отац и два сина Зоран, Никола и Жељко Старчевић, гитаристи из Лознице који своје композиције стварају на основама фолклора са елементима савремене музике. У програму је учествовао и познати лознички ансамбл „Вожд“ који свира стафорадску музику.

Потом су се збивања преселила у салу Вуковог дома културе где су у музичком делу програма учествовали лознички музичари. Трио „Балканске жице“ сачињавају отац и два сина Зоран, Никола и Жељко Старчевић, гитаристи из Лознице који своје композиције стварају на основама фолклора са елементима савремене музике. У програму је учествовао и познати лознички ансамбл „Вожд“ који свира стафорадску музику.

Позив за 18. седницу
Скупштине Вукове
задужбине

Осамнаesta седница Скупштине Вукове задужбине одржана је у петак, 4. новембра 2005. године у Народној библиотеци Србије, Београд, Скерлићева 1 (улас из Небојшине). Почетак у 10 часова.

Беседиће проф. др Мирдраг Јовановић.

На седници ће бити поднети: Извештај Управног одбора у 2005. години, Извештај Надзорног одбора и Програм за 2006. годину.

Гостоваће органак Вукове задужбине за дурмиторске општине Жабљак, Шавник и Плужине.

Позивам све задужбине, представнике државних органа, установа и предузећа и све пријатеље Вукове задужбине да учествују на седници Скупштине.

Очекујем их с добродошлицом.

Председник Скупштине
академик Дејан Медаковић

Др Видојко Јовић: У импресивном опусу Вука Каракића место су нашле и природне науке

Можда је ово тренутак да се присетимо да је Сабор током седамдесетих година отварао књижевном вечери на којој су учествовали значајни књижевници чинећи својим присуством овај чин свечаним.

У уторак **13. септембра** у сали лозничке Гимназије одржано је вече Матице српске из Новог Сада, представљен је *Српски биографски речник* као и *Летопис Матице српске*. Гости су били академик Чедомир Попов, главни уредник *Речника*, потом секретар Матице српске Павле Станојевић и др Драган Станић, уредник *Летописа*.

Саборској публици представљен је први том овог великог подухвата при чему је истакнут значај *Биографског речника* као ризнице поузданих и критички проверених информација о веома широком кругу личности из практично свих области људског деловања и стваралаштва.

Уједно, *Српски биографски речник* открива повезаност Срба са другим народима, размењивање културних и других утицаја, традиционалну отвореност српске средине

не – рекао је, између осталих, академик Попов. Др Драган Станић, уредник *Летописа*, подсетио је на историјат овог најстаријег часописа за уметност и културу не само на нашим просторима него и у Европи и представио јулско-августовски број који је у целини посвећен стваралаштву Срба из Хрватске.

Исто вече у Дому културе „Вук Каракић“ отворена је изложба слика ликовне групе „НВ“ Културно-уметничког друштва „Каракић“.

У среду **14. септембра** у сасвим новом светлу лозничкој публици у сали Гимназије представио се *Ограпак Вукове задужбине из Ниша*. Наиме, Милунка Митић, председник овог огранка, упознала нас је не само са радом задужбине него и са делом културе града Ниша. Дошавиши са веома значајним гостима, представницима уметности, политike, привреде, показала нам је какву мобилизаторску моћ има култура.

Студенти Правног факултета из Ниша говорили су фрагменте из Скупштинског заседања средине 19. века који кореспондирају са овим временом

јер је реч о Уставу, али начином опхеђења и садржином говора посланици оног времена далеко су испред својих колега с почетка 21. века. Реситал студената из Ниша валао би да виде и наши политичари.

Помоћник министра за културу књижевник Иван Ивановић, који је родом из Ниша и који у својим романима и причама пише о југу Србије, поздравио је саборску публику и истакао да је врло важно знати своју прошлост и традицију, али и да је подједнако важно знати како из те прошлости видети прави пут у будућност и не остати загледан у оно што је давно превазиђено.

Са задужбинарима из Ниша дошао је председник градске општине „Медијана“ Драгослав Ћирковић који се састао и са председником лозничке општине Видојем Петровићем при чему је наговештена даља сарадња и у културном и у привредном смислу.

Слабана Млађен, управници Вукове задужбине, предочила је рад Задужбине у целини, као и њених огранака широм Србије и Републике Српске.

Наставак на 3. страни

ВЕЛИКИ НЕМАЦ КАО ВЕЛИКИ ПРИЈАТЕЉ СРПСКОГ НАРОДА

Шпрингер и Срби

З

авршавајући расправу о немачко-српским везама у историји уметности, написао сам: „Па, ипак, упркос несумњивом опадању, треба веровати да немачко-српске везе у области историје уметности још нису до краја исчрпне...“ И доиста, поновољено извирну нови подаци о тим везама, а посебно су занимљиви они који се јављају у уставобранитељској време у Србији у периоду од 1842. до 1858. године.

У оквирима шире европске политике то је раздобље у којем се у све оштрјијем облику пред тадање велике силе постапљају и проблеми изазвани тзв. источним питањем, тј. тражење решења за кризу Отоманске империје, која се као стара држава нашла на политичкој низбрди. Овакво стање „болесника на Босфору“ неминовно је разгорело тражење политичког утицаја европских сила на Балкану, где све присутије јача

процес конституисања независних балканских држава које тада, још вазалне, признају врховну власт султана.

Отуда, не изненавује ни чињеница да се баш у исто време јављају писани програми који утиру путеве коначном ослобођењу и државној самосталности. Такав програм саставио је за Србе и њен политичар Илија Гарашанин, а око израде, а посебно ауторства и питања утицаја са стране, до данас се развила дуга и општна полемика. У Гарашаниновом тексту најјасније су образложене смернице ка којима треба да стреми нова српска држава, као и основе са којима поуздане све тежње.

Гарашанин каже: „Овај темељ и ове основе зидања царства српског валаја дакле сад од развалина и насутина све већма чистити и ослободити, на видик изнети, и тако на овако твердом и стаплом историческом фундаменту ново зданје опет предузети и наставити. Чрез то ће ово предпријатије у очима свију народа а и самих кабинета, неисказану важност и високу вредност задобити, јер ћемо онда Срби пред свет изићи као прави на

следници великих наших отаца, који нису ново не чине но своју дедовину понављају. Наша дакле садашњост неће бити без сојуза са прошлопићу, него ће ова чинити једно зависеће, саставно устројено цело, и зато србство, његова народност и његов државни живот стоји под заштитом светог права историјског“.

Иако су ове лепо образложене намере сигурно уткane у српски политички живот и подстицале једну младу државу у остваривању основних политичких стремљења, ипак, за цео проблем учвршћивања и развоја српске кнежевине значајну су улогу играле и европске велике силе – Француска, Енглеска, Аустрија, Русија, односно и Пруска. Поготово је занимљива ова држава која је 7. септембра 1853. године у Београду образовала евангелистичку братску задјеницу, под покровитељством пруског конзула. Њен пастор постаје 21. маја 1859. др Данијел В. Џоелен, пријатељ српског народа и аутор књиге *Serben und die Serben* (Берлин 1865).

Наставак на 5. страни

ИЗ БРОЈА У БРОЈ

Седница Управног одбора

Шеста (82) седница Управног одбора Вукове задужбине одржана је 15. јула 2005. године. Председавао је Миодраг Матицки, председник Управног одбора, а у раду је учествовао и академик Дејан Медаковић, председник Скупштине Вукове

Чланови Управног одбора обавештени су о остваривању програма Задужбине до краја године, размотрен је предлог уређења простора Дома Вукове задужбине, усвојене су измене и допуне Правилника о наградама Вукове задужбине и задужбине.

Дарови Задужбини

Вуковој задужбини даровали су своје и књиге других аутора: Милош Немањић из Београда, Вера Грујић-Сотировић из Ов-

Дарови Задужбини

У првом делу ове књиге, у првој године, размотрен је предлог уређења простора Дома Вукове задужбине, усвојене су измене и допуне Правилника о наградама Вукове задужбине и донето је виште одлука.

У вези с уређењем простора Вукове задужбине, Управни

Вукове задужбине, Управни одбор је подржао активности које су предузете на срећивању простора Дома Вукове задужбине – објекат **Б** и **Ц**, а које су у складу са одлукама и ставовима Управног одбора и са раније усвојеним пројектом. Подржана су и активности у вези са до- да, Милан М. Вујић из Крагујевца, Милојко П. Ђоковић из Београда, Бранка Веселиновић из Београда и Симо М. Турудија из Београда.

Управа Вукове задужбине најтоплије им захваљује. *С. Б.*

ОКРУГЛІ СТО

Округли сто у Задужбини

Округли сто у Задужбини

Миодраг Матицки је Управни одбор ближе упознао са остваривањем програма Вукове задужбине. Истакао је да се сви планирани послови обављају веома квалитетно и у предвиђеним роковима. Урађено је фототипско издање Вукове *Данице* из 1826. године, припреме за *Даницу 2006.* теку по плану, планирани бројеви листа *Задужбина 70.* и *71.* штампани су на време, као и број *72* (септември). Успешно је организован Округли сто *Сремчево књижевно дело у другим медијима*, који је одржан 17. септембра 2005. године у Дому Вукове задужбине у Београду, а такође и припреме за научни скуп *Слојеви културе Фрушка горе и Срема*, који је одржан у Беочину од 29. септембра до 1. октобра 2005. године.

У суботу, 17. септембра 2005. године, уочи завршне свечаности 71. Вуковог сабора у Тршићу, у Дому Вукове задужбине у Београду одржан је округли сто на тему *Стеван Сремац у другим медијима*. Расправа је одржана поводом обележавања 150 година од рођења знаменитог српског књижевника, чија су дела доживела плодан и разноврстан живот у позоришту, на радију, филму и телевизији. У раду окружног стола учествовали су научни радници, врсни познаваоци дела Стевана Сремца, као и глумци који су тумачили ликове из Сремчевих дела. Модератор скупа био је др Зоран Т. Јовановић, театролог.

Ово је седми по реду Округли сто Вукове задужбине. Први округли сто одржан је 1999

бра 2005. године.

Слађана Млађен је упознала чланове Управног одбора с активистима Вукове задужбине, које се тичу унапређивања веза и сарадње са нашом дијаспором. Реч је о формирању иницијативних одбора у Торонту (Канада), Перту (Аустралија) и Цириху (Швајцарска) који ће радити на формирању огранака Вукове задужбине у овим срединама.

ви округли сто одржан је 1999. године на тему *Срби у свету*, а, потом, 2000. године – *Српски језик данас*, 2001. године – *Вуково дело и савремени односи према традицији*, 2002. године – *Народна архитектура данас*, 2003. године – 150 година од штампања Првог издања Вукове књиге *Српске народне приповедајке*, 2004. године – *Двеста година српске револуције – обнова српске државе*.

О предложеним изменама и допунама Правилника о наградама Вукове задужбине за научку и уметност образложение је дао Миодраг Матицки. Управни одбор је једногласно утврдио *Предлог Правилника о наградама Вукове задужбине* и закључио да се он у тој форми достави Скупштини Вукове задужбине на усвајање. Прихваћен је и предлог да се по новом правилнику обнародује конкурс за награде Вукове задужбине за 2005. годину, као и да се замоле одбори за награде да се већ ове године придржавају новог правилника.

Управни одбор је, такође, размотрio и иницијативу Педагошког покрета Југославије, који предлаже Вуковој задужбини да заједно организују Трећи Вуков педагошки сабор, који ће се одржати 8. и 9. новембра 2005. године у Бањи Ковиљачи. С обзиром на то да се у то време одржава и редовна годишња Скупштина Вукове задужбине, Управни одбор је закључио да представник Вукове задужбине учествује на Трећем Вуковом педагошком сабору и да том приликом изложи тему која ће имати значај за даљи развој педагошког покрета у нас.

у нас.
Прихваћена је и иницијатива
Дејана Медаковића да се на је-
сен организује заједнички са-
станак представника Вукове
задужбине и Задужбине *Доси-*

тлеј Обраговић, на којем би се дефинисао програм заједничких активности у реализацији неких важних друштвених тема (на пример, унапређивање рада Музеја Вука и Доситеја, заједничка реализација неких важних издавачких пројеката, организовање окрулих столова, тематских расправа, трибина и др.).

Такође, Управни одбор је усвојио и предлог да Вукова за-
дужбина предузме активности како би се објавило фототип-
ско *Лајцишико* издање Вука
Караџића.

ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ ПРЕПОРОДА СРПСКОГА НАРОДА ДАНАС

Самосвојно корак по корак

Србија, данас, улаже велике најоре да сишане на здрав камен, да се усирави, да закорачи и придружи се свешту онаква каква одисија јесиће у душам, самосвојна и ошворена, оиеш с надом заједничана у своју будућносћ

да је поштовао друге народе са којима живи и своје суседе, када је умее да цени успехе других, да од њих преузима оно што доприноси његовом напретку, да се такмичи са њима у лепоти палата, земљеделству, спорту. Најсигурније је ишао напред у култури када није инсистирао на деобама, поделама међу Србима које налазимо и у најмањим оазама у дијаспори, на пример, када није супротстављао несумњиве своје културне вредности, на пример Доситеја и Вука Каракића, што ми данас чинимо, већ и Вуков и Доситејев културолошки концепт прихватао као сагласне, као сигуран ослонац. Најуспелији је био када се најмање подавао захтевима водећих идеологија, биле то фазе наметања разних облика свесловенства, југословенства, водеће социјалистичке идеологије у деценијама после Другог светског рата, било да је реч о идеологији беспоговорне глобализације која подразумева одрицање од самосвојности малих народа, у које спада, свакако, и наша Ћирилица која мора опстати макар и зато што је одистински српски бренд. Европа баштини самосвојне!

Y Огранку Вукове задужбине у Баваништу већ годинама се ћаци свих узраста такмиче на тему „Пишим ћирилицу“. На њему учествује све више ученика из других градова. Са ћирилицом се, значи, почело из почетка. Ове године Огранак из Баваништа је придошао и такмичење у везу. И стигла су прва везена и украшена слова, највише слово **Ћ**. Од тог се слова почело: „Ћ као ћирилица“. Невеште деције руке дирљиво су извездле и испарале концем на стотине ликовна овог слова. Неки везови су прелепи и украшаваће столове Вукове задужбине. У Вуковој задужбини смо схватили да за нас оно „Корак по корак“ значи, када је реч о ћирилици, „Слово по слову“. Када је реч о великој породици огранака Вукове задужбине, онда то значи – огранак по огранак; када је реч о српском језику – фајл по фајл, речник српског језика, његова граматика и правопис на интернету, да се и српски језик нађе тамо где му је место. И Заду-

ку. У манастиру Соколици мати Макар ја и часне сестре живе болесне са баталјоном КФОР-а. Манастир Гориоч у Метохији је и ове године славио летњег Светог Николу. Славу држе житељи Сувог Грла – енклаве, и њих су до манастира пратили у конвоју војници. Из Дечана су монахе Гориоч, скривене испод церада војних ципова, довели италијански војници. Европски стандарди су, као што видите, испунијени. Није било каменовања.

њени. Гије било камновања.
У српској поезији одавно су утихнуле
трубе. Успаљеност националним згасла је
и сада читамо ламенте, засути смо затам-
њеним визионарским сликама када се пе-
ва о народу и његовој будућности, це-
трално место у стиховима има реч карм-
а највећи живи песници, попут Милосав-
Тешића, пребиру по топонимима, од мес-
та и предела око Сентандреје, на Косову
и Метохији и у Крајини, стварају нове
символе, граде нову поетску земљописну
карту српског народа. Колико год симболи
ли били уметнички успели и живописни
говоре о мртвим стварима.

Говоре о мртвим стварима.
Стално идемо из крајности у крајност
пренагли смо за лукаву Европу. Заборављамо да је најсигурније када се путује
корак по корак. То барем важи када је
реч о култури, о самоодређењу наше кул-
туре у времену сукцесија и сецесија.
прошлости, и у време сеоба и у време осе-
ке сеоба, наш народ је имао визију, знао
да зашто гради школе, зашто подиже цркве
и од Сремских Карловаца, на пример, гра-

раћа отпор. Видовдан је датум који, данас, тражи поштовање вишега реда. Да би опстао у нашој духовности на месту које му припада, као преломни датум српске судбине иза којега су дошли и сеобе и осеке сеоба.

Србија, данас, улаже велике напоре да стане на здрав камен, да се усправи, да за корачи и пријдружи се свету онаква каква одиста јесте у души, самосвојна и отворена, опет с надом загледана у своју будућност.

Др Муограї МАТИЦКИ

У спомен Вуку и Цвијићу

Наставак са 1. стране

Академик Мирослав Пантић подсе-
тио нас је да Вук никада није био у Ни-
шу, „...јер је све време његовог живота
тад град био у турским рукама“ и додао:

– Вук у Нишу није имао сараднике и
пријатеље као што их је имао другде,
али то је разлог више да се сусретну
огранци из Ниша и Вуковог краја.

Академик Пантић говорио је и о
књизи Милунке Митић *Приче о кра-
љевима српској средњој веку* која је пр-
ва објављена књига у 2004. години у
Огранку.

Зборник *У духу традиције*, који је
Огранак из Ниша објавио ове године,
представљен је у оквиру сегментата из ко-
јих је сачињен: књижевност, језик, исто-
рија о којима су говорили редактори Јор-
дана Марковић и Драган Николић.

Професор доктор Јордана Марковић
највише се у свом излагању задржала
на прегледу најважнијих особина на-
родног говора источне и јужне Србије
при чemu је занимљивим примерима ис-
такла архаизме, балканисме и иновације
у језику. Професор доктор Драган
Николић представио је темат везан за
историју који говори о Вуку Каракићу
као хроничару и историчару обнавља-
ња српске државности после 1804. али и о
сукобу династије Обреновић и Уста-
вобранитеља, као и о *Начертању*.

Милунка Митић је потом пред-
ставила и друге књиге које су
културни ствараоци из Ниша
током године објавили. Наравно, акце-
нат је на прослави сто педесетогоди-
шњице од рођења нашег великог пис-
ца Стевана Сремца. У том светлу Ми-
лунка Митић је говорила о књизи Ми-
ла Павловића *Стеван Сремац* као и о
часопису *Градина* који је посвећен
овом знаменитом Нишији. У програ-
му су учествовали и ученици Гимназије
и музичке школе из Ниша, као и хор
позничке Гимназије.

Иницијатива која је потекла из Ниша
је реална шанса да се учени тако неоп-
ходан помак у концепцији Вуковог са-
бора јер би Лозница тако била домаћин
другим градским културним центрима
из Србије. Градови би на Сабору добили
прилику да представе најбољи део своје
културе, било да је реч о издаваштву,
музејима, позоришним ствараоцима, га-
леријској делатности или о аматеризму.
Тако би се подстакла бола сарадња ме-
ђу уметницима, ствараоцима у свим

областима. Можда је
то знак да треба ство-
рити мрежу градова који у свом културном
календару имају неку
значајну манифестацију. Огранак из Ниша и
госпођа Милунка Митић ученили су ово ве-
че веома садржјним што је оставило заиста
велики печат и дало
живост 71. Вуковом са-
бору.

Исто вече у Вуковом
дому културе Културно-просветно друштво
„Јадар“ из Лешнице представило се музичко-
сценским делом Петра Петровића, амате-
ра, писца, сликара, под
називом „Око ракиј-
ског казана“. На великом
платну биоскопа Центра за културу,

Светлана Порошки, ре-

дитељ ТВ Нови Сад, у

оквиру пројекције до-
кументарно-етнолошког

филмова приказала је своје најновије остварење *Каши-
талац*. Владимир Перовић, редитељ БК
Телевизије, представио се филмом *Очи-
шћење*, а Добрила и Добрије Пантelić
из Доњих Брезовица приказали су
филм *Пун месец над Рајевином* који је
ове године освојио прву награду у кате-
горији аматера на фестивалу у Кучеву.

У Галерији Миће Поповића на **четвр-
так 15. септембра** отворена је изложба
слика и цртежа Уроша Предића из кол-
екције Народног музеја из Панчева.
Изложбу је отворила Светлана Михај-
ловић-Добријевић, кустос Народног
музеја. У Лозници је изложено 29 уља
на платну и цртежа овог водећег сли-
кара тзв. академског реализма.

У лозничкој Гимназији у оквиру Са-
борских дана представила се и Међу-
народна културна мрежа „Пројекат
Растко“ и њен председник Зоран Сте-
фановић.

Мрежа *Пројекат Растко* је у овом
моменту највећа мрежа дигиталних би-
блиотека у Европи, а њен српски део
спада у групу највећих појединачних ди-
гитализованих текстуалних колекција
на континенту – истакао је Зоран Сте-
фановић. Овај и слични пројекти су на
Вуковом путу, рекли бисмо, јер шире

српску духовност на виртуелном про-
стору, новом месту сусретања култура.

– **Петак 16. септембар** означио је по-
вратак гуслара на Вуков сабор – исти-
чје директор Зоран Тошић. – Они су се
представили у новом амбијенту, у пор-
ти лозничке цркве, што их је тематски
и историјски обавезало јер се на шан-
чевима одиграо бој на Лозници. О
овом боју као и о 200. годињици
ослобођења Београда певали су и гу-
слари чланови Гусларског друштва
„Никола Тесла“ из Обреновица и гусла-
ри КУД „Караџић“ из Лознице.

Истог дана гости 71. Вуковог сабора
били су Раде Драгојевић, генерални се-
кретар Српског културног друштва
„Просвјета“ из Загреба, потом књижев-
ник Торње Нешић из Осијека и Мирко
Демић који је родом из Хрватске, а сада
ради у Крагујевцу где уређује часопис
Кораци. Они су представили рад „Про-
свјете“, њену издавачку делатност и ис-
такли значај рада овог културног дру-
штва и то на основама о којима Чедо-
мир Виšњић у *Летопису* пише: „Наши
једине шанса, уосталом као и увијек до
сада у тешким ситуацијама, јесте у томе
да ради у корист цјелине српско-хр-
ватског говорног подручја, да радимо
самозатајно на његовој асанацији, демо-
нистрији и хуманизацији. Јер данас
је једино то потврда идентитета Срба у
Хрватској“. Торње Нешић и Мирко Ди-
мић читали су своје песме, односно про-
зне записи, и тако се представили и као
књижевници веома особеног стила.

У **суботу 17. септембра** преподневни
програми одвијали су се у манастиру

Троноша. У конаку манастира изложбу
фотографија под називом „Вечна све-
тост“ приредио је Милинко Стефано-
вић, мајstor уметничке фотографије,
док је у манастирској цркви наступао
хор „Света три јерарха“ код нас.

У **вечерњим часовима** у Вуковом
дому културе врло едукутиван

наступ у области етно-музиколо-
гије имала је група „Моба“ чији чланови
врло професионално раде на очувању и
преносењу етно музике код нас.

У **среду 18. септембра** програм је завршен традиционал-
ним Саборским послом.

Зоран Тошић, директор Центра за

културу, резимира:

– Заиста се осећа потреба да се Са-
бор квалитativno промени, али је чи-
њеница да се наслеђено веома тешко
помера са тачке на којој се налази. Оно
је нас чека до 72. Вуковог сабора је о-
збиљна прича о изменам концепције.

Покровитељи овогодишњег Сабора
били су Министарство просвете и
спорта, Министарство за културу и
Министарство науке и заштите живот-
не средине. Генерални спонзори 71.
Вуковог сабора били су Агробанка и
Дунав осигурање.

Дајана ЂЕДОВИЋ

БЕСЕДА ПРОФЕСОРА ДР ВИДОЈКА ЈОВИЋА, ДОПИСНОГ ЧЛАНА САНУ, НА ВУКОВОМ САБОРУ У ТРИШИЋУ

Што су нам боље институције, бићемо и ми бољи као народ

Уако су народ који често мора да
се враћа у своју близу или даљу
прошлост да би откривао своје
грешке и заблуде, али и своје „велике
дане“, Србије својом научном ризници
нису довољно враћали нити своје учене
људе добро упознали.

Само годину дана после Вукове смр-
ти, овај крај је Србија подарил још јед-
ног великана – Јована Цвијића. И као да
му је Вук оставио у аманет прouчавање
географских одлика земље, етнограф-
ских обележја и психолошких особина
народа, сабирање народних израза, про-
свјећивање омладине, ширење љубави
према отаџбини. И нема сумње, Цвијић
је био достојни наставач Вукових идеја
и њиме би се и сâm Вук поносио. Ових
дана навршила се 140 година од рођења
Јована Цвијића, великог научника и не-
уморног истраживача, који је остао у
најјелепшем сећању код Срба, чије име и
данас знају све генерације и чије име ног-
е у многим местима Србије.

А каква је тек плјејада величана била
рођена и живела у Цвијићево време: ма-
ло пре њега рођени су Сима Лозанић,
Михајло Пупин, Јован Жујовић, Никола
Тесла, Љубомир Стојановић и Богдан
Поповић, а мало после њега: Михајло
Петровић Алас, Слободан Јовановић,
Милоје Васић, Бранислав Петровић-Јевић,
Александар Белић, Јован Скерлић и Ми-
путин Миланковић. Сви они писали су
своја дела научним београдским стилом.
И може се слободно рећи: тадашња Ср-
бија имала се чиме подичити, садашња
Србија има путоказ како се и у једној ма-
лој средини могу развијати наука и кул-
тура, без обзира на економске прилике и
неприлике, а будућа Србија – имаће где
поглед да окрене и да сећање усмери.

Већ сâm почетак 19. века наговестио

је у Србији судбоносне догађаје који ће
донети дужо пријельквану слободу, просве-
ту, науку, уметност, привредни пропород, законе. У само једном веку
Србија је успела да начини невероватан
подвиг: да од неписмене земље дође до
Српске краљевске академије. Вековима
заборљена, стваралачка способност Ср-
ба експлодирала је попут вулкана у дру-
гој половини 19. века и изненадила у кратком
периоду толико величина да ће то
у српској историји остати забележено
као златно доба стваралаштва. По-
сле вишевековног мрака, светлост је у
Србију донео Вук и та светлост још нас
обасјава, а онако још млада грежала је
Панчића, Жујовића, Цвијића и друге

језика, његовог речника и других дела
родила плјејада великих писаца у Србији,
могло би се рећи и европског значаја,

од друге половине 19. века па све до на-
ших дана, тако се и у природним наука-
ма појавио други низ величана, који није

ништа мање значајан за српски народ. А

онда низ изузетних стваралаца у областима

етнологије, фолклористике итд.

Корен српске духовности утемељио

је свети Сава, а стабло тог храста био је

Вук. На том стаблу разгранале су се

многе науке, култура и уметност срп-
ског народа. Све те гране достојне су

ог Вука, већ и због ове чистоте науке, она-
ко, као што га сам народ даје и као што

су нам га наши велики Вук и Даничић

прописали.“ Панчић је свог најбољег

ученика, Јована Жујовића, послao у Па-
риз да вратио у Србију са огромном енер-
гијом, жељом и вољом да помогне своме

народу. Жујовићев најбољи ученик, Јо-
ван Цвијић, усавршавао се и докторирао

у Бечу, и после четири године вратио се

у Србију, да би са невиђеним еланом ра-
дио на географском, геолошком, етно-
графском проучавању српских и окол-
них земаља. И за друге природњаке тог
добра може се рећи да су или докторирали
или се усавршавали у иностранству,

али су се сви, без изузетка, вратили у Ср-
бију и своје знање, снагу и вољу ставили

у службу свога народа. И данас наји-
даровитији млади научници и уопште

стручњаци одлази у свет да докторирају

или да се усавршавају, али се ретко вра-
ћају. О том нашем виталном проблему

код нас готово да се и не расправља.

У повременим расправама које би
се могле означити „За и против
Вука“, а које су оживљаване с
временом у нашој вечној полеми-
чној јавности, природњаци су потпуно

АУСТРАЛИЈСКИ ПИСАЦ Б. ВОНГАР, ЧИЈЕ ЈЕ КРИШТЕНО ИМЕ СРЕТЕН
БОЖИЋ, ВРАЂА СЕ У ОТАЦБИНУ ПОСРЕДСТВОМ СВОИХ ДЕЛА

У језику је спас душа

*Поспшао је иознай кага
је почео да пиши на
енглеском, а особено
претпознатиљив јошоме
што је у своја дела
почео да уноси речи
аборицинске и српске*

На задњој корици аутобиографске књиге Б. Вонгара *Динтова јазбина* приложена је омања пра-вогаона, готово монокромна (боја земље, вина, дивљине?) фотографија овог аустралијског писца (рођеног у Шумадији, тачније у селу Трешњевица код Аранђеловца) наднетог над старовремску писаћу машину. Слике писаца крај писаће машине својевремено су биле честа појава. Међутим, у овом случају ту је и један необичан „додатак“. У другом плану слике, али сасвим близу, налазе се три дингоса – (аустралијски дивљи пси) који старателски помно, широм отворених очију (тако налики људским) прате горштачки силовити налет пишчевих прстију на тастатуре, тај мукотрпни и свети чин рађања новог рукописа, то јест књиге. Снимак очигледно скорашињи, начињен уз то под голим небесима, највероватније на пишчевом имању, које се зове исто као и књига (*Динтова јазбина*), на неких шездесетак километара од Мелбурна. Профил писца, који сав кипти од снаге, једва да се назире у сенци густе разбарашене косе, али се зато руке и те како виде: боре се, нештедимице, као у каквом рингу.

Пре но што ће објавити својих петнаестак прозних књига и прославити се широм света, Б. Вонгар – чије је право, у личним документима записано име Сретен Божић – прошао је збиља дугу, врлудаву, па и трновиту животну стазу. Између осталог, вјало му је да превали петнаестак километара од питоме сеоске забити (зване Горња Трешњевица) до дичне шумадијске вароши Аранђеловац. Следи похађање занатске школе (млинарски занат), војска, Београд, а затим и успешан нелегалан прелазак југословенско-италијанске гра-нице, скоро двогодишњи боравак у

Паризу, а онда успева да се вине и преко неколико континената, океана и милијујума и стигне до – Аустралије.

Док још није узео књижевно име Б. Вонгар, што на језику аустралијских домородца, Аборицина, значи „митска прошлост“, дакле док се звао само и једино Сретен Божић он је био писац-самоук, припадао је кругу писаца-радника који су се педесетих година окupљали око клуба „Буро Сала“ у Београду, заједно са Цветином Михајловићем, Благојем Којићем, Бором Младеновићем, Драганом Жигићем, Петром Блажићем, Душком Додиком и другима.

За песме и прозне сastаве добијао је признања и похвале, не увек оне најгласније. Језик му је још био и квргав и „загонетан“, помало простирудан, као што се може видети из неколико сачуваних песама из тог времена:

ПУЧИНА
Бескрајна пучина грбавог мора
Има два плашта.
Бели: којим се повија ноћу.
И зелени: чиме се штити у подне.

КУПИНАРКА
Са триста је убода на кожи
платила прегршт црне среће
па јој по гласу тешко препознати
песму од жалопојке.

Упак, у пројављеном песничком гласу Божићевом чује се, и одјекује, тај мелос наше, српске, епске и лирске народне поезије, све оно што је у свом селу годинама слушао од полуписмених казивача песама Филипа Вишњића и Тешана Подруговића, с гуслама и без гусала. Божић је као дечак умео да за једно вече у свом дому одслуша и двадесетак пута тако казивану песму „Почетак буне на дахије“, или коју другу.

Иначе, Божићи из Горње Трешњевице воде порекло од Васојевића: доселили су се са Пештери у Горњу Јасеницу пре Првог српског устанка и насељили у село Милешево. Из њихове куће, која се тада презивала Живковић, била је Карађорђева мајка удата за Вождовог оца Петра. После Кочине буне та семељска повукла у Шаторњу под Рудником, где су имали кућу на месту званом Побрђе. Да би избегли турски зулум одселили су се касније уз Трешњевицу реку и направили кућу поред извора у кланцу потока између Божића и Илића брда. Један њихов предак, звани Стеван, борио се под Карађорђем. Стеван је

имао два сина – Божу и Терзију од којих воде порекло данашњи Божићи и Терзићи. Поред потока још постоје темељи те старе њихове куће.

Доласком у Аустралију (1960) Сретен Божић не преузима само ново књижевно име (Б. Вонгар) него се одлучује на оно што је за писце најтеже – да се одрекне материјелог језика и почине да пише на – енглеском. Али и ту је особен – пише о жалосној судбини маргиналних друштвених група какви су неписмени домородци Аборицини, међу којима је првих десетак година боравка у Аустралији и живео, па се чак и оженио једном Аборицињком, добивши с њом двоје деце.

Честа употреба речи из аборицинског вокабулара још један је заштитни знак Вонгарових књига. У сред реченице на енглеском, Вонгар умее древне, крајње локалне речи тога народа који постоји на аустралијском тлу преко четрдесет милионима. Такви „умеци“ и „језичке“ храпавости захтевају од читаоца симултано тумачење текста, али буде у њему неслучене естетске и антрополошке конотације, поређења. Тако ћемо већ у самим насловима појединих његових дела наћи приличан број тих „убачених“ појмова: *Пут за Бралу, Бабару, Валт, Каран, Габо Бара, Марий, Билма, Раки...* Бралу значи земља мртвих, бабару је породица, валт – материца, раки – конопац итд. Уз сваки Вонгаров роман, збирку прича или збирку поезије одигтампан је дужи или краћи речник појмова аустралијских домородца. Без тога је отежано читање ових и те како вредних књига, које су добиле низ награда и књижевних признања у Аустралији, Америци, а недавно и код нас – Матица иселеница Србије наградила је Вонгара угледним признањем „Растко Петровић“.

Код нас су до сада објављени преводи Вонгарових књига *Пут за Бралу, Бабару, Последњи чорбадија* и једна компликова прозна књига *Цвећа у пустини*. Ускоро ће се код Центра за културу из пишчевог завичајног Аранђеловца појавити и до сада једина пе-ничка збирка, преведена с енглеског, *Билма* (билма – то су удараљке, штапови којими се лупка у ритму обредних игара).

Занимљиво је да се у најновијим књигама, као што су роман *Раки* и аутобиографија *Динтова јазбина*, често враћају помало заборављеним речима свог првобитног, материјег, односно српског језика, и као што је не-
када у литературу уносио аборицинске речи и појмове, сада то исто чини с оним карактеристичним речима које је понео (да их, ето, никад не заборави, и угради у своја врхунска дела) из трешњевицког детинства: конопља, гуслар, вила, трлица, заструг, данак, пекmez, цицвара...

Данак у крви, о ком су писали многи српски писци, а најуспешније Иво Андрић у *На Дрини ћуприја*, окосница је и Вонгарових виђења судбине аустралијских Аборицина у ери присилне асимилације и „еманципације“ од стране досељеника на аустралијско тло од пре два века. У овом случају некадашњу улогу Турака преузели су белци, а улогу српских јаничара – аустралијски домородци.

Дела Б. Вонгара најаутентичнији начин обележавају сусRET и укрштање двеју цивилизација – у огледалу језика, како оних који настају, бујају и „глобализују“ свет, тако и оних који привидно нестају, а у ствари се никада не заборављају и те како служе као она „последња одбрана душе“.

Мома ДМИЋ

ПОДСЕЋАЊЕ НА МАЊЕ ПОЗНАТ КЊИЖЕВНИ РАД
ЉУБОМИРА НЕНАДОВИЋА

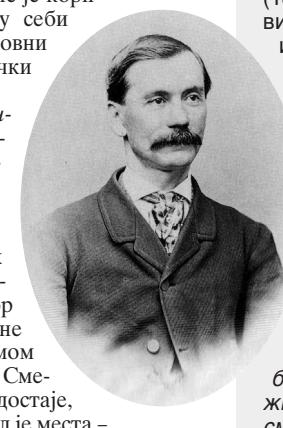
Чика Љуба српској деци

*Ненадовић је штапичан
поучно-штапиријски
песник. Још од ћачких
песама, у његовом
стваралаштву се
превлачи јасна
родољубива
и слободарска жица*

природне симбиозе у дејству литератури, када је усљен, намештен и празан, најчешће претворен у поук, нераздржлив је део поетике аутора *Писма из Италије*. Хумористички тон, сликовитост и уверљивост, осећања која се грозде у слике и асоцијације, изражене су у једној од Ненадовићевих болних песама „Шетња једног стенографа по вашару“. Панајуруска врева и сјај, вика телала и мајстора, најдлачење трговца за рукав, један народни спектакл, блеснуће по други пут у пуном сјају у поезији Добрице Ерића.

У баснама које објављује у *Шумадинчани*, са видним поукама, аутор потврђује дар да читаоцу каже више и боље, боље и лепше него што овај знал. Благодарећи разноврсности мотива, песниковом знању и осећању језика, понеки стихови, упркос наивности и сликама које се не подударaju са представама дететова свести – и да-нас делују природно и неизнуђено. То су епиграмски стихови који, задржавши нешто од своје допадљивости за читање, свежине и чари, продуžjuју лепоту детињства; од оних којима се, по речима Љубомира Недића, „на-слађују и наша деца, и деца наше деце и појасеви што ће за њима доћи“.

**Сто десет година
од смрти
Љубе Ненадовића**

ЉУБОМИР НЕНАДОВИЋ (1826–1895) рођен је у Бранковини. Син Проте Ненадовића, истакнутог дипломата, државника и писца, а унук кнеза Алексе Ненадовића, он је свршио Лицеј у Београду, а филозофију студирао у иностранству. Био је професор гимназије, школски надзорник, министар, сав-стављач ћачких читанака, преводилац, светски путник и путописац – и писац од 23. године до краја живота. Објавио је: *Дечја библиотека*, *Слике из дечјег живота* (1891), *Одабране пе-сме за школску омладину* (б. г.), поему *Мрве хлеба* (1881) и друге. Под његовим уредништвом, издаје се у Београду алманах *Шумадинче*, са преводом од 1850. до 1857. године у чијем првом броју објављује песмицу симболичног наслова „Первји корак у свет“ и стиховане басне.

Ненадовићев дар дечјег писца је несумњив. У тренуцима снажније по-несености затрепери песникови ис-кренење осећања и песма оживи лепотом мисли и властитим дахом. Но, тријумф морализма, дидактичко-просветитељскаnota, разара и нагриза дело. Јер, аутор *Одабраних песама за школску омладину* пева разумно, стајено и мирно; обраћа се читаоцу не из унутрашњих порива, колико да усмери ка човечанским стремљењима и живошћу кукавичлук, лукавство и леност. Ретко се не нађе стих који поквари целу песму, често – придојата мисао њеном крају, или решење, чији завршетак читалац сагледа пре писца. Удворичко обраћање, карактерично за старију поетску реч, води поетском исклизнућу и ремети континуитет уметничке илuzije.

Васпитаван у духу *Сојета здравој разуму*, Ненадовић је народни писац и јавни учитељ у најбољем смислу речи. Као проповедац, пе-ник, хумориста, сатиричар, есејиста – упркос мањкавостима које проис-тичу из времена коме је припадао – наилази је на топај пријем код широког читатељства. Поука и зани-мљива садржина, добар стил, лак и прост, новинарски, забаван, козерски крај реченице, училили су га у своје доба, и дуго после, најпопуларнијим српским дечјим ствараоцем. Угледу омиљеног књижевника, по-знатог под хипокористичком чика Љуба, допринеле су његове песме којима су испуњаване школске чи-танке.

Др Тихомир ПЕТРОВИЋ

Шпрингер и Срби

Наставак са 1. стране

Без претеривања се може рећи да је широм Европе настало веома обим број разних написа о балканском питању, од путописа, политичких брошура и полемичких списа, при чemu су њихови аутори, тачније њихови судови, често зависили од интереса њихових држава. Посебно је занимљиво становиште које су по водом источне кризе заузимали тзв. младонемци, учесници Револуције 1848. године, који су ипак остали верни својим либералним и демократским принципима.

Из ових редова стекли су за Србе великих заслуга Eduard Rüffer, Wilhelm Rüstow и Gustav Rasch. Међу њима посебно се истиче драматичар и писац Eduard Rüffer, који је у својим политичким списима, пре свега у књизи *Die Balkanhalbinsel und ihre Völker vor der Lösung der Orientalischen Frage* (Праг 1869) са великим енергијом брани српске интересе. Супротно Карлу Маркусу и Фридриху Енгелсу, сви ови писци просуђивали су са највећим симпатијама ослободилачке тежње балканских народа, а посебно Срба, свесно за немарујући немачку државну политику. Неки међу њима и лично су посетили Србију и Црну Гору, посебно правник Gustav Rasch, а своје становиште и утиске обелоданио је у књизи *Die Frage an der unteren Donau und die Orientalische Frage* (Бреслау 1867), додавши овом делу још две књиге: *Die Türken in Europa* (Праг 1873) и *Der Leuchtturm des Ostens, Serbien und die Serben* (Праг 1873).

Свим овим просвећеним и хуманистичким идеалима обузетим Немцима треба приодати и велиок историчара уметности Антона Шпрингера, чије мисли о источном кризи заслужују пуну пажњу. Оне представљају овог научника ка врсног полемичара и политичког писца. Свој бурни живот европског интелектуалаца Шпрингер је описао у књизи сећања *Aus meinem Leben* (Берлин 1892). Шпрингер је био новинар, политичар и историчар када је из Прага дошао у Бон. У Прагу је у новембру 1848. на Универзитету држко наставу о историји револуционарног раздобља. Та предавања, изговорена у слободарском духу, била су прва слободна реч која је у Аустрији одјекнула са катедре. После студијских путовања по Белгији, Француској и Енглеској поново се враћа у Праг, како би тамо преузео редакцију „Федералистички опредељене“ „Уније“, која је ускоро забрањена. Новинарске способности Шпрингер је још више развио у Бону, где се ревноно залагao за самосталност, поставши дугогодишњи сарадник келнских новина, касније у *Grenzboten* и *Im neuen Reich*. У свим важнијим текстовима о Шпрингеру увек се истиче његово залагање за интересе младе српске кнежевине, чије политичке напоре прати са много симпатија. Већ на основу његових бројних написа и споменица о српском питању, може се закључити у којој је мери Шпрингер радио за Србе.

У нашој литератури о том везама нема директних сведочанстава. Само на једном mestу, у преписци Илије Гарашанина Јовану Мариновићу, помиње се Антон Шпрингер. Гарашанин је тада у Паризу, одакле се јавио Јовану Мариновићу 19. јуна 1852. године. У том писму Гарашанин пита: „Шта ли се наредило тамо за Шпрингера, и како ли се примио Ваш уговор са редакцијом *Журнала де леба?* Да се нећете задовољити само с тим што је нешто говорено, па ту? Била би то велика греота, не треба пропуштати прилику која је за нас врло важна. Овим писмом добијено је јасно сведочанство о Шпрингеровом политичком ангажману за Кнежевину Србију, а у том чину несумњиво је деловање самог Гарашанина и Јована Мариновића који су са Шпрингером ступили у Келну у лични контакт.

О сарадњи са Србима казује сам Шпрингер, а о њој се може верно судити и на основу објављених текстова које је Шпрингер штампао у немачким новинама. До те сарадње је дошло пошто је Шпрингер објавио неколико чланака у чешким конституционалним новинама залажући се за право Срба да стекну независност. Тако су српски политичари Гарашанин и Мариновић схватили да је, уместо да се тражи наклоност једних новина, умесније ангажовати једног агента који ће свет обавештавати о српским тежњама. Ту улогу наменили су Шпрингеру, с којим су у Келну, у личном додиру, утаначили

облике сталне сарадње.

Поред осталог, Шпрингер је примио обавезу да скупља све вести из западних новина које се односе на Србију и да их шаље Мариновићу. Још важнији је био задатак да на основу примљених инструкција обавести јавно миље о приликама и оправданим захтевима Србије. Као годиšњу плату Шпрингер је за ове услуге добио од српске владе 2.000 аустријских гулдена (са 1.000 талира), суму која је далеко превазилазила његова очекивања.

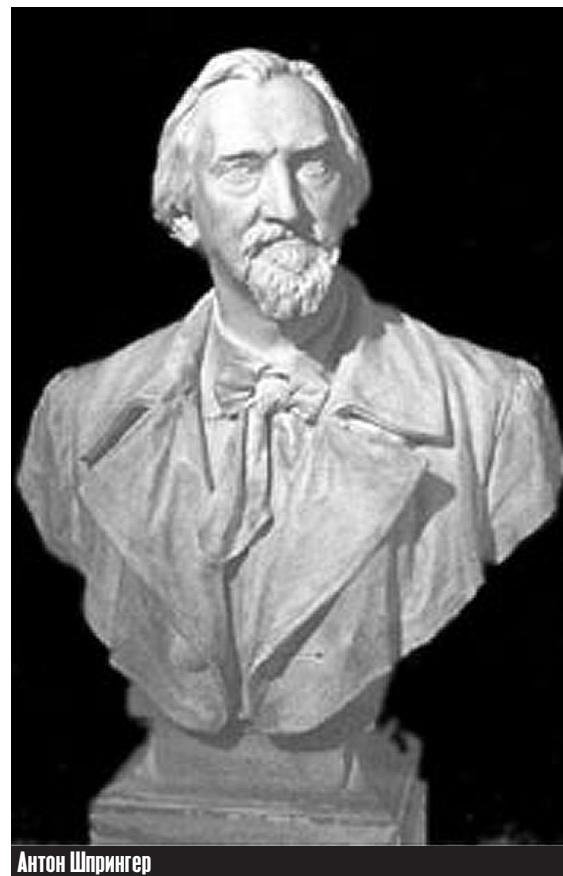
Још најподробније Шпрингер је у Аутобиографији описао своје везе са Србијом и њеним политичарима Илијом Гарашанином и Јованом Мариновићем.

У тренутку новчаних невоља Шпрингер је ступио у контакт са Србијом, истичући задовољство Јована Мариновића поводом поизтивног писања о Србији у западним новинама. Недељно су сти-

зале из Београда описирне инструкције, које су га делимично снабдеваје полемичким материјалом, дајући и упозорења на оно што не треба да буде употребљено. Ова употреба, каже Шпрингер, морала су да што пре буде употребљена, час на немачком, час на француском, час на енглеском језику. „Био сам подстакнут да стекнем наклоност бечког кабинета за Србе и балканске народе, а даље да напустим те напоре, јер је Беч овакве пријатељске напоре за приближавање грубо одбио.“ То га је навело да напише да је обесна ограничено аустријске државничке уметности домашни у обради источног питања своју врхунац. Према задатку који је добио из Београда Шпрингер је на француском саставио једну промеморију за бечку Конференцију 1854. године, коју је издао на немачком, под насловом: *Zur Orientalischen Frage* у Лайпцигу. Та брошура наишла је код српске владе на неподелено одобравање. Руска царска политика извукла је из ове брошуре друге поуке, појачавши притисак својих приврженика у Србији. Гарашаниново министарство морало је да одступи, а Мариновић је био принуђен да Шпрингера извести о прекиду њихове сарадње. Овакво поступање Шпрингер је оценио као тврд ударац.

Већ је споменута Шпрингерова брошура *Südslavische Denkschrift. Zur Orientalischen Frage* (Лејпциг 1854) и њена велика важност за разумевање српских тежњи. Већ у предговору Шпрингер изражавају своју основну мисао речима: „Право Јужних Словена, да се њихов глас гласно чује, не захтева никакво оправдавање. То је њихова судбина да заједно одлучују са сваремним борбама, то је њихова будућност, њихов самостални развој или стално подјармљивање, оно које се у овом рату исто тако коцка. Али, да јужнословенски глас скоро не одјекне позивом на оружје, већ покушава речи споразумевања, што, ми верујемо, неће створити у Западној Европи негодовање“.

Присуствујући прилике у источном кризи Шпрингер тачно уочава, с једне стране, руско-турску борбу, а с друге сукоб западних сила са Русијом. Запажа да хришћанске силе на Балкану с пажњом прате сва ова кретања и да се налазе у стању неког очекивања коначног расплета. При томе, они су свесни неизвесности своје судбине, коју уочавају и код западних сила. Да су сачуване основе на којима је деловала Света алијанса, још сада би у дипломатском свету вожило религиозно-хришћанско становиште, које је хришћанима у односу на невернике давало безусловно за право, стављајући њихово ослобођење изнад свих политичких обичаја. У њихову корист повучене су и све осуде против револуционарних покрета. Шпрингер уочава и да се у јавном мишљењу Западне Европе јављају симпатије за турску страну, а у одушевљеним хвалоспевима истичу се турске врлине и религиозна толеранција.

Антон Шпрингер

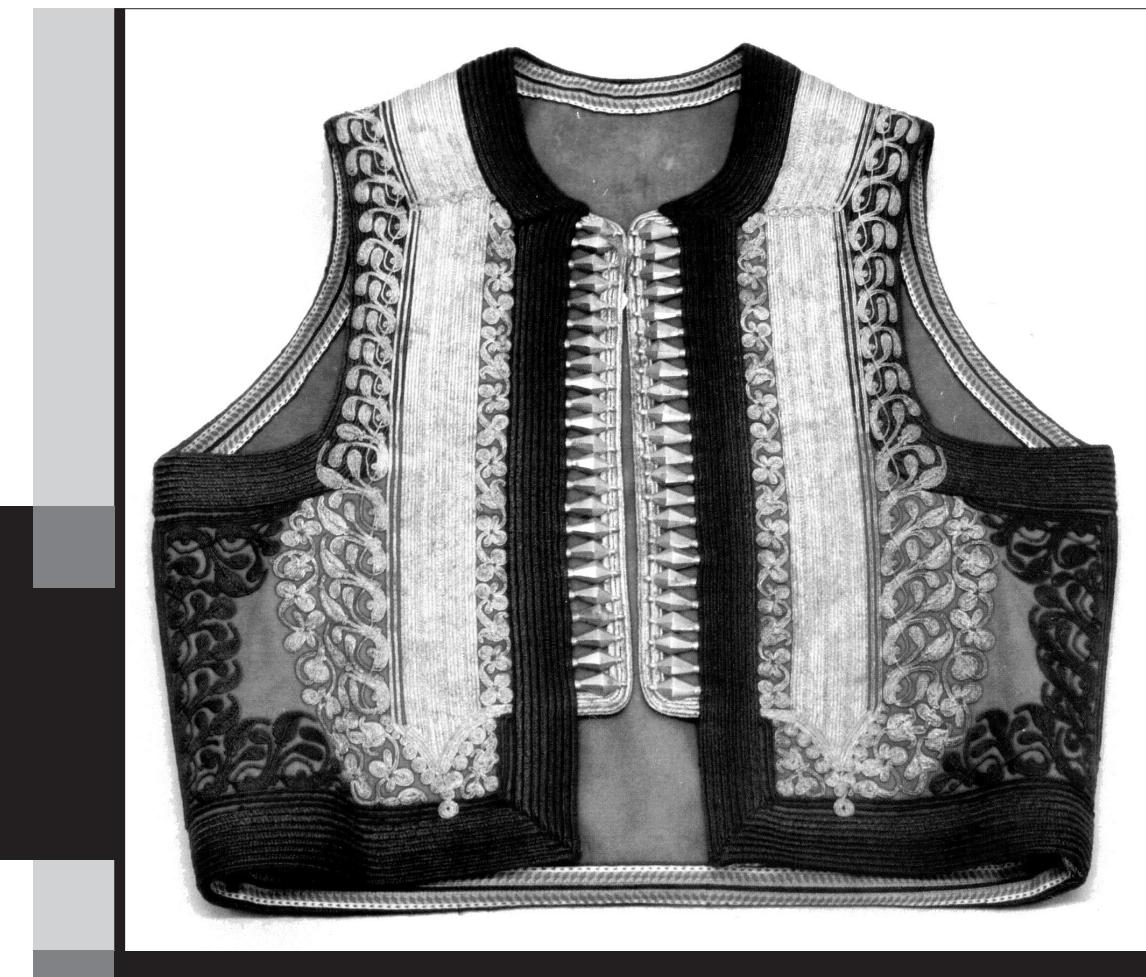
питање: ако европска равнотежа не трип даље напредовање преко Дунава, а Порта није у стању да сачува суверенитет над дунавским народима, ко ће се јавити као трећа сила? На то питање он одговара да је Аустрија та трећа сила која треба да преузме протекторат над дунавским земљама, или чак да она постану њен фактички посед. Са таквим мишљењем Шпрингер полемише, уочавајући све друштвене разлике које постоје између Аустрије и дунавских земља, са претежно сељачким становништвом. По њему, познаваоци аустријских прилика знају да влада нема намеру да словенски живљав употреби као угаони камен своје мочи. Она се на основу самоподређења одлучиша за немачки облик државе, узвиши у обзир име и право прве немачке велике сице. Као таква, она не сме да дозволи тежину и величину неменачког живља да прими једно становништво, у чију неспособност да

буде германизовано не треба ни најмање сумња. Исто тако мало може и прва немачка велика сила своје тежиште и превагу својих интереса да пресели на немачка подручја, без највеће опасности да буде изложене унутрашњим супротностима. У даљем разматрању Шпрингер долази и до проблема у коју мери може једна католичка држава да постане заштитник грчко-православног становништва. Из ове сумње произилази и његов закључак да би до следећем разматрању закључује речима: „У пуној и искреној праведности према турским хришћанима, у снажној подршци према дунавским земљама, које су већ на поплу претварају једном самосталном политичком организму, лежи не само најsigурије средство за бржи крај рата, већ и најбоља заштита за трајање следећег мира“.

Овим својим мислима, оценама европске политике и кризе источног питања, Антон Шпрингер је потврдио симпатије које је гајио према побољшаним хришћанима у Турској. Уочавајући све опасности руске царске политике, прозрео је и опасности произишлије из присвајања протекторске улоге балканских хришћана и руских државних интереса, задожио се за праведније решење које је источно питање претварало у опште европско политичко питање. У том процесу Шпрингер је уочио и водећу улогу српске кнежевине, а посебно су занимљива његова запажања и оцене српске неутралне политике којој одаје признање. Са нешто више аналитичког приступа као да се назирају далековидни српски политичар Илија Гарашанин, са којим је овај високообразовани Немац био уличној вези.

Великом списку политичара и мислилаца који су у Европи својим делом стварали јавно мишљење треба прије свакога да се озбиљније уочију, да се избегну подударни сукоб западних и источних сила. Одржавање тешког сукоба, који је уочијен у овом списку, је уједно и озбиљна опасност за српску кнежевину, а посебно су занимљива његова запажања и оцене српске неутралне политике којој одаје признање. Са нешто више аналитичког приступа као да се назирају далековидни српски политичар Илија Гарашанин, са којим је овај високообразовани Немац био уличној вези.

Др Дејан МЕДАКОВИЋ

ГРАЂАНСКЕ ПОРОДИЦЕ У СРБИЈИ КОЈЕ СУ
ЗАДУЖИЛЕ СРПСКИ НАРОД

Драшкоцијеви се одавали на позив кнеза Михаила

*Уледна словачка породица
Драшкоци, чији корени
сежу дуже од седам векова
у прошлости, ћо доласку у
Београд и у Србију сродила
се са новом ојачбином,
а њени појатоми су је
унапређивали на многоим
популарним – почев од
фармације и медицине,
до културе, науке,
популарног издавања и стручнија*

Породица Јована Драшкоција (седи први слева) ородила се са Павлом Шафариком (стоји други десно), док је на малој фотографији Мирољуб Драшкоци

дије културе и спорта Београда и уже Србије), био је оснивач Ресавског ловачког друштва, стрељачког друштва, планинског друштва, оснивач друштва за сиромашне ученике. Имао је великих заслуга за унапређење популарног издавања у Ресави.

Први је увезао сименталско говече у тај крак. Учествовао је на подизању виноградарства после напада филоксере. Унапређивао воћарство, организовао популарног изложбе у Свилајну и Београду, учествовао на Међународној изложби у Паризу 1889. године. При ресавској библиотеци основао је нумизматичку, археолошку и етнографску музејску збирку. Основао је Ресавске штедионице, чији је председник био све до смрти. Радио је на оснивању скоро свих значајних удружења тога времена у Ресави и био њихов члан и добровољник. За слагу у популарног издавања одликован је дипломом Међународне изложбе у Антверпену, 1885. године и двема дипломама немачке царевине. Једна улица у Свилајнику данас носи његово име.

Био је ожењен Словакињом Вилмом Лехоцком (бабом по оцу проф. Драшкоција), из тајко же уврстају у старе породице која потиче још из 1286. године. У породици Лехоцки било је доста ногата, адвоката, судија, а као куриозитет може се споменути и то да је близак рођак Вилме Лехоцке био ожењен ћерком познатог бечког лекара Игњаџија Земљаџија, који је у медицини први пут пријемио, средином 19. века, видеши како породиље масовно умиру на породиљском одељењу у Бечу, методе антисепсе.

Апотекар Јулије Драшкоци имао је три сина: Вилијема, апотекара, Јулија, рударско-топоничког инжењера (оца проф. Драшкоција) и Јована, инжењера агрономије, и пет кћери: Олгу, Марју, Маргиту, Јелу и Јелисавету, лекара бактериолога.

Инжењер Јулије Драшкоци посветио је читав живот неуморном и напорном раду проучавајући скривена рудна блага земље. По завршеним студијама у Леобну (Аустрија) ступио је у државну службу Дирекције рудника тадашњег Министарства привреде. За време Првог светског рата био је делегат руске, румунске и српске државе за примање ратног материјала. За његов рад руски цар Николај II. одликовао га је орденом Свете Ане. После ослобођења постављен је за управника Сењског рудника (околина Турија), а после пензионисања се, као приватни инжењер, још више посвећује рударству. Радио је у јужној Србији, на теренима Николе Пашића, открио терене Трепче, Белог брана и Злетова. Истраживао је терене у Хомољу, Ресави, околини Врана, Кривој Феји.

Његови синови су: Војин, рударски инжењер, Ратибор, инжењер металургије, Иван, филмски редитељ, и професор Мирољуб Драшкоци, лекар – фармаколог. Био је ожењен Милицијом, ћерком Пере Тодоровића, једног од првих ветеринара у Србији, сахранјеног на војном гробљу на Зејтинлику, и Агнице Манак (баба по мајци професора Драшкоција), ћерком грчког трговца Манака и Јелисавете Арменуле, чија кућа у некадашњој београдској Савамали, а данашњој Улици Гаврила Принципа, још постоји, позната као Манакова кућа. Под заштитом је државе као један од ретких сачуваних објекта стамбене источногрчко-балканске архитектуре у Београду из тридесетих година 19. века. Можда је интересантно напоменути да је Агничин брат Нестор, такође учесник у Првом светском рату, оборио топом цепелин, због чега је, поред многих значајних одликовања која је носио, био одликован од Француса и орденом Легије части. Агничин и Несторов ујак био је Леонида Арменула (досељеници са грчких острва у Јегејском мору), први капетан речне пловидбе на београдским пристаништима.

Синови Јована Драшкоција, Корнел и Јулије (деда професора Драшкоција) били су такође апотекари, који су студије завршили у Бечу и Пешти. Корнелов син Корнелије Драшкоци, лекар, физиолог, живео је и радио у Београду у данашњој Улици 27. марта, познат многим старијим Београђанима. Јулије је, пак, завршиши студије, отворио прву апотеку у Свилајнику 1875. године која је опслуживала читаву Ресаву. Учествовао је као добровољац у Првом турском рату 1876. године и у Другом 1877/78. као резервни санитетски капетан. У бугарском рату 1885/86. године радио је у Свилајничу војној болницама. Учествовао је као делегат на Конгресу мира у Риму, када је и одликован, а добио је и већи број наших одликовања. Трудољубив, агилан, плодан друштвени радник, вишеструко активан на унапређењу места, задобио је опште поштовање Свилајнчана. Агничово се око отварања гимназије у Свилајнику (1877. године) у којој је предавао физику, хемију и гимнастику, а по његовим нацртима направљене су прве гимнастичке справе у Србији (види: Грађа за енциклопедију).

градском Савском пристаништу испод Калемегдана.

Нашавши се у новој средини и у новој домуни, Драшкоцијеви су се у потпуности сродили са њом, урастајући у њу, прихватајући њену веру и обичаје. Они су јој даровали све најбоље што су умeli и знали, полетност и ентузијазам: четири лекара, четири апотекара, пет инжењера и оно што је најдрагоценije, живот. Ратибор, брат професора Драшкоција, заробљен је и стрељан од стране фашиста, марта 1942. године у Јајинцима код Београда, други брат Војин погинуо је у авионској несрећи у Качанику код Скопља.

Професор Мирољуб Драшкоци, чија је смрт повод да се осврнемо на прошлост и допринос његовог дуговечне породице и његових личних допринос нашеј средине, био је професор на Фармацеутском факултету пуне тридесет и три године. Рођен је 1921. године у Сењском руднику, матурирао 1939. у Другој мушкој гимназији у Београду, дипломирао 1949. године на Медицинском факултету Карловог универзитета у Прагу. Докторску дисертацију „Прилог проучавању фармакологије дигитализама лисергинске киселине (ЛСД)“ одбранио је 1972. године на Фармацеутском факултету у Београду. Као стипендиста Светске здравствене организације радио је у Националном институту за медицинска истраживања у Лондону, у Институту за патолошку физиологију Медицинског факултета у Београду, у Институту за фармакологију Фармацеутског факултета у Београду. Од 1975. године на ванредније је професор, а од 1978. редовни професор за предмет Фармакологија на Фармацеутском факултету. Учествовао је у последипломској настави и руководио специјализацијом из фармако-информатике. Био је управник Института за фармакологију, професор, председник Савета Факултета, члан Универзитетског савета, Републичке заједнице за образовање, Републичке заједнице за науку и Савезне комисије за отрове. Био је потпредседник Научног друштва Србије, члан југословенских друштава фармаколога и физиолога, као и Фармацеутског друштва Србије. Најзначајнија његова истраживања односе се на проучавање минералног метаболизма животиња у дубокој хипотермији, баријере крв-цереброспиналног ликвора и преласка супстанција из ликвора у моздано ткиво и крв, постављање методика за одређивање минималних количина ЛСД у биолошком материјалу, имуносупресивно дејство резерпина и др.

Његови експериментални радови примењени су и цитирани 115 пута (до 1989. године) у страним часописима (*Nature, Lancet, Journal of Physiology* и др.), у 14 монографији, а његов научни рад евидентиран је у именику *International Directory of Investigators in Psychopharmacology*, у издању Светске здравствене организације (WHO, National Institute of Mental Health, 1972), у *Biography International, Men and Women of Achievement and Distinction, Međunarodnom biografiskom leksikonu, Istaknuti stvaraočari, South Asia Pub. Cr. Delhi, India, u Biografiskom leksikonu, Poznati srpski lekari*, Београд, Торонто 2005.

Смрт професора Мирољуба Драшкоција Фармацеутском факултет и Београдски универзитет изгубили су угледног професора, који је носио сва обележја своје старе и истакнуте породице: достојанство, честолубље и осећање за правду. Био је врstan научник, изванредан познавалац своje струke и предавач.

Слободанка ДРАШКОЦИ

ПРВИ ПУТ НА ЈЕДНОМ МЕСТУ

Лексикон лауреата књижевних награда

Све земље света, свака на свој начин, одају признања ствараоцима у многим областима, нарочито у области уметности и културе. То чине не само државни органи већ и одређене друштвене институције, невладине организације, националне или мултинационалне, медији или богати поједици а све са циљем да се стимулише стваралаштво и ода признање најбољима.

Предмет нашег разматрања су признања која су код нас додељивана књижевницима. Постоје подаци да се, у тек ослобођењу Србије, средином 19. века, изназле начини да се литературни ствараоци помогну новчаним прилогом. Тако је пре скоро 150 година, тачније 22. октобра 1861. године, на иницијативу великог српског добротвора и љубитеља књижевности Илије Милосављевића Коларца, конституисан књижевни фонд, који је, по доношењу Правила, основан под називом „Фонд Илије М. Коларца“. Потом правилима, „И. М. Коларца даје од својих прихода стога да дукаћа ћесарских, сваке године па до своје смрти, на потпомагање књижевности“. Одређен је и Одбор од седам лица „која ће тим новцем управљати, књижевна дела прегледати и награде сачинитељима или преводицима одређивати“, а „сва на српском језику књижевна дела, која често, родољубље и полезна знања у народу распоришу, из ових новца могу бити награђена. На сваком делу које буде награђено и ма колико потпомогнуто, стајаће напечатено „Ова је књига награђена из Фонда Илије М. Коларца“. Ово је дакле, први књижевни фонд који нас из кога су награђивани наши писци за оригинална дела и за преводе.

У међувремену у нашој земљи додељивана су (и додељују се) друштвена признања и награде писцима. Дао је додељивање књижевних награда су државни или републички органи, скupštine градова, институције културе, редакције листова и часописа и други. Као и све у животу, и награде, по правилу, имају век трајања. Осују се, додељују се, престанка додељивања, а нарочито познатих промена кроз које је пролазила наша држава, постоји реална опасност да издајају се, па да се издају са циљем да буду традиционална или је бар наговештавано да ће то бити. Значи, нису обухваћене награде додељиване на основу „ad hoc“ конкурса, који су расписивани од стране редакција поједињих публикација – часописа и новина.

Критика је позитивно оценила појаву *Лексикона*. Тако З. Р. истиче да је у питању „изузетно драгоцен књига“ (*Политика*, 11. јануар 2005. године), Р. М. даје то „прилика да са недовољно временске дистанције проверимо ваљаност избора, што значи далековидност, односно кратковидност организатора и оцењивача (*Данас*, 5-6. фебруар 2005. године), Р. Ј. да је у питању „изузетно вредна књига“ (*Смедеревска седница*, 19. новембар 2004. године), а Н. Н. да „Лексикон није вредан само за историчаре књижевности већ и за све наше писце – он је прави путоказ за које све награде могу да конкуришу“ (*Енгима*, 28. јануар 2005. године).

За они који желе да сазнају све о овом сегменту наше културе, *Лексикон* представља јединствену прилику, јер је успео да сачува од заборава многе дародавце, многе награде које су више не додељују, многе лауреате и мно- га награђена а веома значајна дела. И то све у једној књизи. Он даје много података за разноврсне анализе о писцима и делима која су, у датом времену, по оцени стручних (и оних других) жирија представљала најбоља остварења. Такође, он омогућава проверу рада оцењивача са већим или мањим временским дистанцијама, и процену вредности награђених дела, тј. да ли их је потврдио или димантовао суд времене.

Зантересован читалац *Лексикона* може сазнати многе занимљивости, везане за награђивање књижевних остварења и њихове добитнике. Између осталог, да награде могу бити редовне, изузетне, специјалне и почасне, да се дају за живота, али и постумусне, да носе имена личности или и занимљиве називе (Борски грумен, Булка, Дрво живота, Чалабрчак, Сиријурул...); да се лауреати најчешће додељују пласкета, повеља или диплома и одређени новчани износ, али и симболичне ствари (копија Нушићевог штапа, литар изворске воде, килограм црног хлеба, 500 кг жита...) и да је било случајева да награда која је додељена избором из 1839. године, када је Матица српска новчано први пут помогла издавање једне књиге српског аутора, па преко награда додељених у Краљевини Србији, Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, Краљевини Југославији, Народној, односно Социјалистичкој Републици Србији, до Савезне Републике Југославије, тј. до 2002. године. Он садржи и податке о скоро свим књижевним наградама које су додељене у Републици Српској и Републици Црној Гори, као и награде које је нашим писцима додељивала дијад.

Из *Лексикона* се може сазнати ко је од наших писаца добио највећи број награда и која дела су највише пута била награђена те ко је највише пута био први добитник новоустановљене награде, односно друштвеног признања. И тако редом – у зависности од интересовања читаоца.

Ратко СТОЈКОВИЋ

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА СМОТРЕ УМЕТНОСТИ „МЕРМЕР И ЗВУЦИ“ У АРАНЂЕЛОВИЦУ

Њеном височанству лепоти

*Шумадијска варошица
Аранђеловац јоспала је,
захваљујући Смотри,
културна мейројола
у Србији која је већ
уврштена у календар
Унеска и у Удружење
фестивала керамике
у Женеви. Шта је то
још што је очарало
париску глумицу Урсулу
Вијан и њеној комијији,
великој француској
песници Жака Превера*

Септембра 1966. у зелене просторе парка Буковићке башне постављено је шест белих скулптура израђених у руднику мермера на Венчачу. Ничега сличног до тада ни на Венчачу ни у Аранђеловцу није било. Вешти мајстори су шест дещенија (од 1904) метар по метар силизали у дубину планине, вадили блокове „белог злата“, слали их на разне стране света да би се племеним оплатом украсавала знаменита здања светских митропола. А онда су дошли уметници са скицима и макетама и почели из камених блокова да извлаче неке чудне ликове и облике. Целог лета јула су брусилице и одзвана јала клесарска длета. Радозналости радника и радости уметника није било.

Била је то прва сезона Симпозијума скулптуре „Бели Венчача“. У град су са планине сишли „Његоти“ Матија Вуковић, „Материнство“ Ангелине Гаталиће, „Присутност“ Мире Јуришић, „Школа“ Ота Лога, „Обелиск“ Раје Николића, „Мајка и дете“ Јована Солдатовића (поклон Крагујевцу) и „Жена која седи“ гошће из Израела Шошане Хејман. Комотно је било тим новим житељима Аранђеловца у раскошним парцелама парка. „Његоти“ се омадах лицем окренуо према „Старом здану“, задужбини књаза Милоша кнеза Михаила. Други су се разместили тамо где им је било најпогодније. Људи су застајали, загледали и разгледали, на свој начин коментарисали. Откуд сада, питали су се једни. Баш је лепо, говорили су други.

ЛЕТЊА ШКОЛА РУЧНОГ ТКАЊА ЗА ДЕЦУ У МАНАКОВОЈ КУЋИ У БЕОГРАДУ

Исконски склад боја

Ткање, уз грчарство, свакако долази у ред најстаријих занатско-уметничких вештина у историји човечанства. Вештину ткања, сем прмарне, употребне вредности, одувек је обележавао и естетски, односно уметнички, као и магијски контекст. Многа веровања и обичаји сачувани на Балкану, још из времена античких Грка, сведоче о томе, па су и у нашем народу бројна веровања везана управа за ткање (на пример, у Војној крајини – веровање о нити као еквиваленту човековог живота, која, ако се прекине, прекида се и живот војника) и као таква садржана и у усменом памћењу (изрази, новеле, лирске песме, изреке, загонетке). Ткање је делатност која је пре свега припадала женама – стубу патријархалне задруге. То је био готово ритуалан и магијски чин, коме се приступало у одређено доба дана (као што су неки други дани за ткање били тајунаци), са низом ситнијих, исто тако важних обредних радњи и поступака. У нити ткања жена је улагала своју творачку енергију, и неретко, она је била усаглашена са магијским силама, чија се снага морала на неки начин умилостивити и прилагодити практичним потребама човека.

Али, ткању се жена посвећивала не само да би оденула многобројну породицу, већ је у тим ретким тренуцима предаха и самобоје, најчешће ноћу, интуитивно показвала и свој смисао за лепоту – за склад и слагање боја, за нове мотиве и шаре, чиме је остваривала, преношењем тих значаја са женске генерације на генерацију,

оно најдрагоценije у ткању – његову уметничку природу и трајно овековечену креативну енергију. У том смислу, ткање се показало, сем понављања одређених типова мотива, боја и облика шара, од региона до региона, као неиспрана и непоновљива, специфична народна уметност, важна, сем индивидуалног, и као национално обележје са препознатљивим локалним колоритом.

Ткање као основни облик одевања српског народа могло се видети још до раних шездесетих година 20. века, а онда је ова традиционална и незамењива вештина одједном и напрасно нестала, свакако као резултат нагле индустријализације и миграционих процеса (село-град) у послед-

ратном југословенском друштву. Тек неки разбој нашао је потом место, више срећном околношћу, у неком локалном етнографском музеју, чијим наизглед компликованим деловима готово више нико није ни знао право име, ни намену. Ипак, да генетски преношено, хиљадугодишње искуство наших предака живи у нама и данас, и заправо само чека тренутак да се искаже, доказ је то што пред крај 20. века, у годинама наше велике друштвене кризе, нагло расте интересовање жене за ову готово заборављену древну вештину. Предузимљиве и креативне припаднице наше времена изненада открију тај дар у себи, налазе још по неки затурени разбој на тавану, самоуки

мајстори почињу да праве и нове, оснивају се удружења ткаља, организују изложбе, а све то, медијски пропраћено, изненада оживљава ову драгоцену, готово изумрлу традицију.

Доказ о сазрелој свести да се овај древни занат сада систематским подучавањем предаје и најмлађем нараштају, јесте и отварање Летње школе ручног ткања у Манаковој кући у Београду, за децу од шест до 18 година, а у организацији Друштва пријатеља деце са Новог Београда. Изузетан одјек, како код полазника, тако и у домаћим медијима (у штапници и на телевизији) сведочи да је ова летња школа за најмлађе била пуна погодак, са пробујеном свешићу да се ова лепа народна вештина, као део идентитета и традиције нашеј нараода, више не пропушта забораву.

Целом програму од 5. до 14. августа, који се свечано завршио у недељу, 14. августа, изложбом дечијих ткањних радова (појасеви, шалови, торбе, ћилими), као и доделом пригодних диплома и беџева, дадле су печат две особе: за успех у организовању ове летње школе најзаслужнија је председница Друштва пријатеља деца госпођа Сузана Понјавић, док је у тајне упознавање вештине ручног ткања децу својом креативношћу, ентузијазмом и личношћу шармом неуморно уводила водитељ школе госпођа Јиљана Вуковић-Стајић, члан Удружења за очување и развој ручног ткања и учитељица у ОШ „Душко Ра-

шан Матић и низ угледних стручњака у овој грани уметности.

Године 1974. настао је Међународни симпозијум „Свет керамике“, као саставни део програма Смотре „Мермер и звуци“.

Прве године на окупу су били Мирјана Исаковић, Нада Ашковић, Бранислав Стјајевић, Паула Касинен Стјајевић, Марина Сујетова Крстић, Федерико Ронали и Раја Николић. Сви су они већ имали запажене уметничке биографије, са особеним приступом, обрасцем, техником и тематиком. И одмах се показало да симпозијумски, истовремени рад има низ драгоцених предности над појединачним, одвојеним гостовањем – у упознавању, размени искustava, испробавању нових могућности у располагању глином и технологији рада.

И опет да се послужимо бројкама, као показатељима: тридесет два сезоне, двадесет пет хиљада извођача, милион и двеста хиљада посетилаца, хиљаду двеста програма, двеста двадесет иностраних ансамбала и солиста, сто осамдесет драмских представа, двеста књижевних вечери, двеста филмских пројекција, двеста изложби сликарства и архитектуре... То су само неке од бројки које приказују обим свега онога што се током претходних година видело и чуло на отвореним и затвореним сценама Смотре „Мермер и звуци“.

„Наши лети не смјеши више бити празна и пуста – речено је у програмском концепту Смотре – она морају бити садржајна, богата, богата...“

Да су таква и била, доказују наведене бројке.

И то је једног дана дошло, као тема, да глина, то обиље квалитетне сировине које је мало где било као ту, под Букуљом, у дубоким наносима и слојевима. Уградује већ постојала традиција коришићења глине, и у индустрији, и у грчарству, и у изради уметничке керамике, па кад је Владимира Буњац саопштио идеју о заснивачу фестивала керамике, која ће се током договарања преметнуту у идеју о симпозијуму керамике, питање није гласило – шта ћемо са глином већ како ћемо са глином. А да из идеје може настати значајно дело обећавали су они који су прихватили и подржали – Иван Табаковић, Ду-

симионизму у Аранђеловцу одмах је постао члан Међународне организације удружења фестивала керамике у Женеви.

То би могла бити сувопарно испричана прича о том аранђеловачком културном лету у протеклих четрдесет година, о некаквом малом чуду – како се говорило – у центру Шумадије. Многе су лепе речи о свему томе речене, од опаске Зорана Ристановића, на пример, да би Београд требало да се замисли и да нешто научи од Аранђеловца, до нескривеног одушевљења Урселе Вијан, глумице из Париза, учеснице у сценско-музичком реситалу поезије Жака Превера (1971): „Дошла сам у овај град о коме слушам већ пет месеци. Све моје преокупације биле су везане за ово већ и за све оно што је везано за Аранђеловца. Остаће ми дugo у сећању овај амбијент у коме се све стапа у један диван мирис којим сам одушевљена. Кад стигнем у Париз рећи ћу Жаку Преверу, моме комији и пријатељу, да додатне свакако дође у ово дивно место“.

Ни једна похвала до данас речена није ни опорвнута ни злурадо коментарисана. Чак ни она да је Аранђеловац својим летњим програмима уметности наговестио обрисе нове метрополе културе. Може та реч изгледати прејака, али...

Бранко ЈОВАНОВИЋ

Представа „Орфеј у подземљу“ у извођењу ансамбла „Мадленијонум“ на Смотри „Мермер и звуци“

Нојмади брзо савлађују вештину ткања

ЛЕТЊА ШКОЛА РУЧНОГ ТКАЊА ЗА ДЕЦУ У МАНАКОВОЈ КУЋИ У БЕОГРАДУ

Исконски склад боја

Ткање, уз грчарство, свакако долази у ред најстаријих занатско-уметничких вештина у историји човечанства. Вештину ткања, сем прмарне, употребне вредности, одувек је обележавао и естетски, односно уметнички, као и магијски контекст. Многа веровања и обичаји сачувани на Балкану, још из времена античких Грка, сведоче о томе, па су и у нашем народу бројна веровања везана управа за ткање (на пример, у Војној крајини – веровање о нити као еквиваленту човековог живота, која, ако се прекине, прекида се и живот војника) и као таква садржана и у усменом памћењу (изрази, новеле, лирске песме, изреке, загонетке). Ткање је делатност која је пре свега припадала женама – стубу патријархалне задруге. То је био готово ритуалан и магијски чин, коме се приступало у одређено доба дана (као што су неки други дани за ткање били тајунаци), са низом ситнијих, исто тако важних обредних радњи и поступака. У нити ткања жена је улагала своју творачку енергију, и неретко, она је била усаглашена са магијским силама, чија се снага морала на неки начин умилостивити и прилагодити практичним потребама човека.

Али, ткању се жена посвећивала не само да би оденула многобројну породицу, већ је у тим ретким тренуцима предаха и самобоје, најчешће ноћу, интуитивно показвала и свој смисао за лепоту – за склад и слагање боја, за нове мотиве и шаре, чиме је остваривала, преношењем тих значаја са женске генерације на генерацију,

оно најдрагоценije у ткању – његову уметничку природу и трајно овековечену креативну енергију. У том смислу, ткање се показало, сем понављања одређених типова мотива, боја и облика шара, од региона до региона, као неиспрана и непоновљива, специфична народна уметност, важна, сем индивидуалног, и као национално обележје са препознатљивим локалним колоритом.

Ткање као основни облик одевања српског народа могло се видети још до раних шездесетих година 20. века, а онда је ова традиционална и незамењива вештина одједном и напрасно несталла, свакако као резултат нагле индустријализације и миграционих процеса (село-град) у послед-

ратном југословенском друштву. Тек неки разбој нашао је потом место, више срећном околношћу, у неком локалном етнографском музеју, чијим наизглед компликованим деловима готово више нико није ни знао право име, ни намену. Ипак, да генетски преношено, хиљадугодишње искуство наших предака живи у нама и данас, и заправо само чека тренутак да се искаже, доказ је то што пред крај 20. века, у годинама наше велике друштвене кризе, нагло расте интересовање жене за ову готово заборављену древну вештину. Предузимљиве и креативне припаднице наше времена изненада открију тај дар у себи, налазе још по неки затурени разбој на тавану, самоуки

мајстори почињу да праве и нове, оснивају се удружења ткаља, организују изложбе, а све то, медијски пропраћено, изненада оживљава ову драгоцену, готово изумрлу традицију.

Доказ о сазрелој свести да се овај древни занат сада систематским подучавањем предаје и најмлађем нараштају, јесте и отварање Летње школе ручног ткања у Манаковој кући у Београду, за децу од шест до 18 година, а у организацији Друштва пријатеља деце са Новог Београда. Изузетан одјек, како код полазника, тако и у домаћим медијима (у штапници и на телевизији) сведочи да је ова летња школа за најмлађе била пуна погодак, са пробујеном свешићу да се ова лепа народна вештина, као део идентитета и традиције нашеј нараода, више не пропушта забораву.

Целом програму од 5. до 14. августа, који се свечано завршио у недељу, 14. августа, изложбом дечијих ткањних радова (појасеви, шалови, торбе, ћилими), као и доделом пригодних диплома и беџева, дадле су печат две особе: за успех у организовању ове летње школе најзаслужнија је председница Друштва пријатеља деца госпођа Сузана Понјавић, док је у тајне упознавање вештине руч

Осветљења

Доказа томе је
мноштво, а најновији
је ујраво доспео из
Сједињених Америчких
Држава где је НАСА
пројасила професора
Београдског
универзитета
Милутина Миланковића
за једнот од најзначајнијих научника
на свету

Када је у октобру 1905. године почела настава на три факултета Београдског универзитета – Филозофском, Правном и Техничком – међу 34 изабрана професора само један, Јулијан Јовановић, није имао и диплому или докторат неког од европских универзитета. Први ректор, Сима Лозанић (1847–1935), познати хемичар, циришки и берлински студент, изабран је на ову дужност са положаја министра народне привреде, на коме је био више од десет година. Пре тога, школске 1890/91, био је ректор Велике школе. Своја места на факултетима попунили су већ познати историчари, књижевни историчари, филозофи, географи, геологи, правници, математичари, хемичари и др.

Прва генерација професора на Универзитету, пише мр Боро Мајданац у уводу за каталог изложбе Архија Србије „Универзитет у Београду“, састављена од величана наше науке, међу којима су, поред ректора, били Јован Цвијић (1865–1927), географ и антропогеограф, Михаило Петровић (1868–1943), чувени математичар, познат под надимком Мика Алас, Богдан Поповић (1863–1944), књижевни критичар историчар, Станоје Станојевић (1874–1937), историчар, приређивач прве *Народне српско-хрватско-словеначке енциклопедије* у годинама после Првог светског рата, Александар Белић (1876–1960), филолог, ректор 1933/34. године, председник Српске академије наука у годинама после Другог светског рата, Јован Скерлић (1877–1914), књижевни критичар, Павле Поповић (1868–1930), књижевни историчар, и други, „створије високо научни кадар професора који ће попуштавати катедре Универзитета у Београду у каснијим годинама његовог постојања“.

Било је то доба када су малом Србијом, како једном приликом рече познати историчар Радован Самарџић, корачали велики људи. Наводећи ове речи Р. Самарџића, новинар публициста Стојан Стојићевић оживео је недавно у *Политици* сећање на једног од тих величана, Ђорђа Станојевића (1858–1921), професора физике и механике на Великој школи од 1893. године, творца електропривреде Србије. Више од три године боравио је на научувенијим опсерваторијама Европе: Гриничу, Кембрију, Потсдаму. Осим физике и астрономије, бавио се математичком феноменологијом, механиком, метеорологијом.

Припадајући нешто старијој генерацији српске стваралачке интелигенције, овај познати научник и универзитетски професор управо на најбољи начин означава линију узлазног континуита у развоју овог тако значајног слога српског друштва у 19. веку.

Ако бисмо трагали за коренима, дошли бисмо до Велике школе државе Првог српског устанка, како пише Јубилица Кандић, професор Правног факултета у Београду, која, иако краткотрајна, у историји српског школства има пионирску улогу.

Према казивању Лазе – Баталаке Арсенијевића (1795–1869), једног од, заједно са Вуком Стефановићем Карадићем, ученика ове школе, школске 1808/09. у прву класу је било уписано 20 ученика, а процењује се да је само 13 ученика и завршило овај

ОД ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ ДО БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА – УЛОГА СРПСКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Када су маленом Србијом корачали велики људи

„универзитет“. Званично, почетком високошколске наставе сматра се 1838. година, када је у Крагујевцу основан Лицеј, који 1841. године прелази у Београд и постаје, како пише Слободан Јовановић, права стручна школа вишег ранга него што су биле гимназије. Кроз Лицеј је од 1838. до 1863. године прошло, како наводи мр Б. Мајданац у поменутом каталогу изложбе, 1205 слушалаца од којих је само 238 дипломирало. Најзначајнији професор Лицеја био је Димитрије Матић (1821–1884), један од најбољих студената ове прве високошколске установе, потоњи стипендија у Берлину, Лайпцигу, Хајделбергу и Паризу, у два маха попечитељ Просвештенија (од 1859. до 1860. и од 1868. до 1872). У том раздобљу од 25 година, 16. септембар 1839. године може да се сматра пресудним за стварање националне интелигенције. Тада је на студије у Беч и Шемини кренула прва група стипендија. Крајем 1839. године „благодејање“ је ујивало само осам младих људи.

Од 1839. до 1855. године, према Слободану Јовановићу, око 50 младића је било на страним школама, о свом или од државном трошку. Овај број, који се стално увећавао, представља онaj интелектуални потенцијал који ће омогућити прерастање Лицеја у Велику школу 1863. године. Тако тека друга Велика школа у Кнежевини Србији постаје прави расадник српске интелигенције, из чијих ће се редова формирати и онај најужи круг будућих професора Београдског универзитета. Генерацијски посматрано, у раздобљу 1821–1860. година, према налазима овог аутора, рођен је 51 будући универзитетски професор, а у раздобљу од 1861. до 1900. чак њих – 209. Само на Правном факултету Велике школе, према писању Јубилице Кандић, од 1863. до 1905. године, дакле за 42 године постојања претече Београдског универзитета, што је ова просветна установа учинила била, предавала је 39 професора, међу којима су: Глигорије – Глига Гершић (1842–1918), чувени професор римског и међународног права већ од 1866. године и ректор школске 1898/99. године, Ђорђе Павловић (1838–1921), професор грађанско права од 1864. до 1871. године, потоњи министар иностраних послова у Каљевићевом кабинету, а затим и финансија и правде, Андра Ђорђевић (1854–1914), професор римског и грађанског права, затим министар правде у два маха, али и министар просвете и црквених дела и др. Последња двојица били су чланови Српске краљевске академије. Била је то заиста, када се узму у обзир и професори друга два факултета Велике школе, Филозофског и Техничког, плејјада зна-менитих људи.

На Великој школи, пише мр Б. Мајданац, „посебан полет добијају науке на Филозофском факултету, друштвено и природне, које дају прве чланове Академије наука, основане 1886. године.“ Поменимо само неке од њих, као што су: Коста Алковић (1836–1909), професор физике, а затим и министар грађевина и државни саветник и ректор у два мандата, 1891/92. и 1894/95. године, Војислав Бакић (1847–1929), педагог, први представник научне педагоџије код нас, ректор у два мандата, 1895/96. и 1897/98. године, такође и члан Првог српског ученог друштва, а затим и Српске краљевске академије, Стојан Ђошковић (1833–1908), историчар и

политичар, професор Велике школе од 1871. године, министар просвете и црквених дела, члан Државног савета и Српске краљевске академије, а претходно већ члан Друштва српске словесности, ректор школске 1877/78. године, Светислав Вуловић (1847–1898), књижевни историчар и критичар, професор историје књижевности Јужних Словена од 1881. до 1898. године, ректор Београдског универзитета од 1910. до 1913. године, професор на чији је позив Милутин Миланковић из Беча, где је почeo да ствара каријеру успешног грађевинског инжењера као доктор техничких наука, дошао за професора небеске механике на Београдски универзитет, Марко Леко (1853–1932), професор хемије, ректор од 1902. до 1904. године, управник Државне хемијске лабораторије, члан Српске краљевске академије, Коста Главинић (1858–1939), професор конструкције мостова и тунела од 1886. до 1903. године, министар привреде, председник београдске општине, и многи други.

Као што је само из овог сажетог прегледа могло да се види, велики број професора Велике школе у неком раздобљу свој активног живота обављао је и високе дужности у државној управи на положају ресорног министра за неку област друштвене делатности. То је несумњиво једна од значајних карактеристика интелектуално-политичког живота Србије у тој целог 19. веку, поготово у његовој

1892. године, поднет је Пројекат закона о Српском свеучилишту, чиме се ушло у процесу претварања Велике школе у Београдски универзитет. Те године Јован Ђошковић је преминуо и, нажалост, није могао да доврши своје дело конституисања Београдског универзитета.

Поред ових министара просвете и црквених дела, још тридесетак српских интелектуалаца највишег ранга обављао је министарске дужности у другим ресорима. Једна од крупних фигура је несумњиво Момчило Нинчић (1876–1949), професор Правног факултета, али и министар финансира, правде, трговине и вишег пута министар спољних послова, члан Српске краљевске академије. И Владимир Јовановић (1833–1922), економиста, политичар и публициста, како је представљен у енциклопедијама, отац Слободана Јовановића (1869–1958), професор политичке економије на Великој школи, уредник *Српских новина* и сам Слободан, професор, писац, историчар и политичар, члан Српске краљевске академије, припадају овом значајном слоју српске интелигенције, која је имала двоструке функције.

У овом контексту, пошто је у досадашњем помињању појединачних имена навођено и њихово чланство у Српској краљевској академији односно Српском ученом друштву, ваља поменути и стварање

Велеплено Ђошево-Мишино здање је симбол Београдског универзитета

државе која се ослобађала и турској наслеђи и своје заосталости.

Несумњиво да је историчар Андреј Митровић у праву када је у једном свом тексту изнео тврђњу да је раздобље између 1890. и 1910. године раздобље највећег успона нововековне српске државе. То је управо било и време када су већ увеклико били сазрели и услови за подизање Велике школе у ранг Београдског универзитета. У сваком случају, све то – релативно брзо прерастање Лицеја у Велику школу, слање великог броја стипендија на студије по европским универзитетима, прожимање интелектуалаца са политичком делатношћу уз високу свест о потреби брзе обнове читаве културне сфере – погодовало је и брзом сазревању једне младе високошколске установе, каква је била Велика школа у раздобљу од 1863. до 1874. године, у установу која се приближава нову европским универзитетима са дугом традицијом. Када је 27. фебруара 1905. године, у Народној скупштини усвојен закон о Универзитету и када су указима постављени први професори Универзитета, завршен је један културни процес који је у последњој деценији 19. века имао неколико фаза: од поменутог Пројекта закона о Српском свеучилишту из октобра 1892. године, преко образовања Одбора за подизање Велике школе на степен Универзитета до усвајања Закона о Универзитету 1905. године. Закон је усвојен за мандата министра просвете и црквених дела Андреја Николића.

Ратови, Балкански и Први светски рат, зауставили су пријевремено развој овог младог европског универзитета, уз велике губитке управе интелектуалног слоја српског друштва, али га нису прекинули. У годинама непосредно после Првог светског рата, до 1920. године, Београдски универзитет се комплетирао оснивањем нових факултета. Решење о отварању Медицинског факултета Београдског универзитета потписано је маја 1914. године, али факултет почине са радом тек шест година касније због рата који је уследио. Потпопривредни факултет у Земуну је основан 1919. године, као један од шест факултета Универзитета у Београду. Већ Законом о Универзитету из фебруара 1905. године, у његовом саставу предвиђен је и Богословски факултет, али је и овај факултет почето са наставом тек 1920. године.

Ових сто година, од 1905. до 2005. године, или боље рећи ових 85 година, прекиданих другим светским ратом, други су део те велике приче за један мали народ о високом образовању његових младих нараштаја. Уочи Другог светског рата, 1941. године, Београдски универзитет је имао седам факултета, 519 наставника и 9.700 студената. За све ове године од оснивања, дипломирали су укупно 390.000 студената, магистрирали 20.000 постдипломаца, а титулу доктора наука стекло је 11.000 академаца.

Публикације које се управо појављују и оне које су у припреми и које ће се ускоро појавити свакако да ће бити даје преглед свих личности које су стваралачком интелектуалном делатношћу заслужиле титулу академика.

Ако је Друштво српске словесности било, ако тако може да се каже, устаничка академија, већ је Српско ученом друштвом, са Алијипијем Васиљевићем (1831–1911), Ђуром Ђорђевићем (1825–1882), Јованом Ђорђевићем (1822–1889), Јованом Јелићем (1825–1901) и Владимиром Јакшићем (1824–1899), економистом и првим нашим званичним статистичарем, било израз интелектуалне зрелости једнога мале средине, нововековне српске

Објављени биографски лексикони још пружају непotpunu, па често и искривљену слику, и нашег интелектуалног наслеђа и савременог интелектуалног потенцијала.

Др Милош НЕМАЊИЋ

Летопис Вукове задужбине (71)

Петак, 3. јун 2005.

У дому Вукове задужбине одржана је конференција за новинаре, на којој је било речи о активности Задужбине и организација Вукове задужбине у протеклом периоду. Представљена је књига Павела Јозефа Шафарика *Историја српске књижевности*.

Петак, 3. јун 2005.

У Министарству за дијаспору Владе Републике Србије одржана је конференција под називом *Заједно у уједињењу Европи - Јошак и Ђерсектиће српске заједнице у земљама окружења*, на којем су учествовали представници српских асоцијација из суседних земаља. Усвојена је *Декларација о сарадњи и уједињењу веза Србије и Црне Горе и Републике Србије са припадницима српске заједнице у земљама региона*.

Среда, 8. јун 2005.

У Вуковој задужбини одржана је седница Одбора задужбине из аудијије ликова бириличног писма, на којој је размотрена досадашња активност на изради фонтова бириличног писма, изабран председник и заменик председника Одбора, допуњен састав Одбора са новим члановима и договорени наредни задаци.

Четвртак, 9. јун 2005.

У клубу Вукове задужбине отворена је изложба уља на платну сликарке Косовке Маринковић-Стошић, на тему *Мој чарбина свет*.

Петак, 10. јун 2005.

Народна библиотека *Доситеј Обрадовић* Стара Пазова организовала је Округли стручни симпозијум *Оисторији српске књижевности* Павла Јосифа Шафарика. Скуп је организован под називом *Вукове задужбине*. Највећи део програма је био посвећен преводу Шафарикове књиге *Историја српске књижевности*. Учествовали су професори Филолошког и Филозофског факултета из Београда и Новог Сада, Матице српске, Вукове задужбине и Завода за уџбенике и наставна средства.

Понедељак, 13. јун 2005.

У Дому културе *Вук Караџић* у Лозници представљена је књига *Хроника трага* Лознице аутора Ивка Николића. Грађу је ово дело аутор је скупљао 27 година.

Понедељак, 13. јун 2005.

Центар за културу *Вук Караџић* у Лозници, пети пут по реду, организовао је манифестију *Мићини и Веровини*, посвећену сликарку Мићи Поповић и његовој супрузи сликарки Вери Божичковић-Поповић. Два дана је била отворена изложба цртежа и графike Коце Бокшан, Петра Омчикуса и Анте Мариновића и промовисан четврти број часописа за културну историју Јадра *Призор*.

Четвртак, 16. јун 2005.

Одржана Годишња скупштина досадашња највећа књижевна и научна скупштина у Чачку, на којем је

размотрен Извештај о раду огранка и усвојен програм и план рада огранка, као и програм сарадње са осталим огранцима Вукове задужбине.

Среда, 22. јун 2005.

Одржана је Годишња скупштина досадашњи рад огранка, утврђени наредни задаци и изабрано ново руководство.

Среда, 22. јун 2005.

У Галерији САНУ организована је изложба слика Милорада – Бате Михаиловића. Изложбу је отворио академик Никола Хајдин, председник САНУ.

Среда, 22. јун 2005.

Генерални директор Унеска Конијиро Мацура саопштио је да је *Мирослављево јеванђеље*, најстарији рукопис на српском језику из 1170. године, уписано у регистар Програма ове организације Уједињених нација, који слови *Меморија света*.

Четвртак, 23. јун 2005.

На Филолошком факултету у Београду почела је тродневна седница Међународног комитета слависта – организатор скупу је Филолошки факултет у Београду и Савез славистичких друштава Србије и Црне Горе – на којој је разговарано о Програму 14. конгреса слависта, који ће се, како је планирано, одржати 2008. године у Охриду на тему *Положај славистике у свету*.

Петак, 24. јун 2005.

У дому Вукове задужбине одржана је конференција за новинаре, на којој је било речи о активности Вукове задужбине и њених огранака у наредном периоду, а представљено је и фототипско издање првог годишта Вукове *Данице* (Беч, 1826) и 71. број листа *Задужбина*.

Субота, 9. јул 2005.

У Гајдобрини организована је промоција новог гласила *Органка* Вукове задужбине у Гајдобрини, под називом – *Изворник*.

Понедељак, 11. јул 2005.

У Баји (Мађарска) одржан традиционални дечји језички камп *Вук Караџић*, који је окупио више од стотину деце основношколског узраста из целе Мађарске. На овој популарној ћаочкој манифестији било је учесника који су дошли и из Србије и Црне Горе.

Четвртак, 14. јул 2005.

Изашао је штампе први број часописа *Задужбинског друштва Први српски устанак - 1804.*

Петак, 15. јул 2005.

У Центру *Сава* одржана манифестија *Видовдански дани дјајаспоре*, коју су организовали Министарство за дјајаспору у Влади Републике Србије и Привредна комора Србије. На скупу, који је трајао два дана и у чијем раду су учествовали представници бројних српских асоцијација из света, разговарано је о важним статусним питањима дјајаспоре, о економској сарадњи матице и дјајаспоре, законској регулативи и улоги медија у унапређивању веза и сарадње са нашим људима у ресењају.

Понедељак, 27. јун 2005. године

Институт за књижевност и уметност у Београду и Аустријски културни форум организовали су научни скуп у Народној библиотеци Србије, под називом *Србија и Аустрија, промежима културних модела*, а поводом обележавања педесет година

Субота, 25. јун 2005.

У Центру *Сава* одржана манифестија *Видовдански дани дјајаспоре*, коју су организовали Министарство за дјајаспору у Влади Републике Србије и Привредна комора Србије. На скупу, који је трајао два дана и у чијем раду су учествовали представници бројних српских асоцијација из света, разговарано је о важним статусним питањима дјајаспоре, о економској сарадњи матице и дјајаспоре, законској регулативи и улоги медија у унапређивању веза и сарадње са нашим људима у ресењају.

Петак, 16. јул 2005.

Изашао је штампе први број часописа *Задужбинског друштва Први српски устанак - 1804.*

Петак, 15. јул 2005.

Завршена је традиционална манифестија, пета по реду, *Моба 2005*, која се и

одржала у манастиру *Светог Николаја српског* у Соко-граду код Јувновића. Учествовало је око 200 младих из Америке, Енглеске, Немачке, Канаде, Австралије, Белгије, Швајцарске, Бихаћа, Македоније и Хрватске, а са њима су били и млади из Србије. Они су месец дана радили на учређењу манастира и испољавању зидина у дрвном граду Соколу, а похађали су и часове из историје, језика, културе, хорског певања и основа сликарства.

Субота, 27. avgust 2005.

На позив Савеза Срба из Румуније Задужбина *Доситеј Обрадовић* организовала је у свечаној дворани Музичке гимназије *Јон Виду* у Темишвару свечану академију *Востан*, Сербије у част Доситеја Обрадовића. Покровитељ ове свечаности било је Министарство културе и медија Владе Републике Србије и Општина Вршац.

Четвртак, 30. јул 2005.

У Матици српској организован *Међународни симпозијум* на тему *Данашиња и положаја језика српског језика и како (са)чувати ћирилицу у српском народу и његовом језику*. Организатор скупа било је Удружење заштите ћирилице – *Библиотека из Новог Сада*.

Петак, 1. јул 2005.

У Матици српској организован *Међународни симпозијум* на тему *Данашиња и положаја језика српског језика и како (са)чувати ћирилицу у српском народу и његовом језику*. Организатор скупа било је Удружење заштите ћирилице – *Библиотека из Новог Сада*.

Петак, 1. јул 2005.

У дому Вукове задужбине одржана је конференција за новинаре, на којој је било речи о активности Вукове задужбине и њених огранака у наредном периоду, а представљено је и фототипско издање првог годишта Вукове *Данице* (Беч, 1826) и 71. број листа *Задужбина*.

Субота, 2. јул 2005.

У Гајдобрини организована је промоција новог гласила *Органка* Вукове задужбине у Гајдобрини, под називом – *Изворник*.

Петак, 1. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Субота, 3. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Петак, 1. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Субота, 2. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Петак, 1. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Петак, 1. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карловцима отворено је 34. *Бранково коло*, на којем је учествовало стотинак познатих домаћих и иностраних песника. Нашој познатој песници из Приштине Даринки Јеврић, уручен је *Печат чаршије сремскокарловачке* за књигу *Дечанска звона и друге поезије*, у издању Завода за културу Војводине.

Петак, 1. септембар 2005.

У гимназији *Бранко Радичевић* у Сремским Карлов

Карактеристика
купрешких Срба
јесве њихов икавски
говор, што се
од осамдесетих
година прошлој века
да до данас све
озбиљније проучава

Y

памћењу старијих купрешких колониста Банатског Деспотовића, Младенова, Нових Козараца, Ердевика који су у Војводину стигли после Другог светског рата, али и избеглица које су Купрешку висораван напустиле током грађанског рата у Босни и Херцеговини 1992–1995. године пред најездом хрватске и муслиманске војске, још су присутне пејсме, приче и пословице које су спуштали у старом завичају.

Те пејсме и приче, које се и данас могу чути далеко од Купреса, само су остатци некад изузетно богатог духовног живота ових планинаца који је стваран и допуњаван вековима, све до почетка новембра 1994. године, када су купрешки Срби морали да напусте своја древна насеља Вуковско, Равно, Риљи и Малован, а једно време и Благар који је касније враћен Републици Српској. Две године после Дејтонског споразума хрватске власти су до темеља разориле ова насеља у којима нико није живео и где се данас вратило једва неколико десетина старажаких породица. Вратили су се углавном они који су желели да се примакну стајним породичним гробљима, подигнуто је за њих неколико кућа. А тамо где су до 1994. године била села расте шума.

Група купрешких Срба у Новом Саду и Београду покренула је недавно перијично завичајно гласило *Купрешки саборник* чији се први број појавио прошле године, док се други увељико припрема. У овом гласилу објављују се прилози ко-

ји сведоче о животу купрешких Срба у њиховом старом завичају. Најтеже је, међутим, прикупљати усмене народне умотворине. Казивачи су се могли пронаћи само међу старијим људима, највише расутим по избегличким насељима у Републици Српској, махом око Бање Луке. Приједора, Бијељине, али и у Србији.

Посебна карактеристика купрешких Срба јесте њихов икавски дијалекат, што су, када је реч о научној јавности, средином осамдесетих година прошлог века обелоданила двојица сарајевских лингвиста: Драгомир Вујићић и Јосип Баотић. Резултат њихових научних истраживања објављени су 1989. године у Загребу у *Хрватском дијалектологском зборнику* где је штампан рад под насловом *O gošag nепознатом икавском говору Срба у југозападној Босни*.

Прави подвиг извршио је лингвиста др Никола Рамић, сарадник Института за српски језик САНУ из Београда и од ове јесени предавач на Катедри за српски језик на Филозофском факултету у Крагујевцу, који је такође 1997. године истраживао говор купрешких Срба из села Вуковска и Равног. Казиваче, међу којима су били Мирко Миљић и Митар Брatiћ, нашао је у избеглиштву у околини Бање Луке, а старицу Виду Поповић у Београду. Захваљујући овим истраживањима икавски говор купрешких Срба наћи се у Српском дијалектолошком атласу, што представља изузетну вредност и реткост, јер је мало обраћених српских говора, који су, као овај купрешки, икавски.

На срећу, још има старијих људи одраслих на Купрешкој висоравни, попут Војислава Лугоњића, који данас живи у склонини Новог Сада, или Јубици Мижковић и Душана Златоћић из Ердевика који памте пејсме и приче из младости и детињства и у стању су да их пренесу у оном облику у коме су их некада слушали и запамтили у старом завичају. А како то изгледа, показаћемо на примеру једне шаљиве песмице коју смо недавно чули од Јубици Мижковић:

Поранио беже, Али-беже,
прије зоре на четрнаест дана,
у арапу ватру наложио,
у тесвји ноге прикристио,
из филџана потеже дувана,
а из луле каву посркује.

Док је био у избеглиштву у једном селу код Прњавора недалеко од Бање Луке, блажећи очај изгнанства, Војислав Лугоњић из купрешког села Вуковска

граду под називом *Народна култура Срба у 19. и 20. веку*, приређена поводом стогодишњице постојања ове установе. Међу неколико десетина народних ношњи представљених на овој поставци нашла се и ношња купрешких Срба. Први примерак ове народне ношње у музеју је са Купresa донесен кустос, а после и директор овог музеја Никола Зега. До сада се у депоима ове установе

краљевске академије, осврнувши се нешто касније другим једним поводом и на купрешке Србе. Цвијић 1920. године шаље на Купрешку висораван свог асистента са Београдског универзитета, потоњег академика Боривоја Ж. Милојевића који је оквиру чуvenог пројекта истраживања насеља и перекла становници обилази сваку купрешку кућу и сакупља граву за свој чувени и награђивани рад *Купрешко, Вуковско, Равно и Гламочко поље* објављен 1923. године међу корицама 25. књиге Српског етнографског зборника.

После су научници заборавили на купрешке Србе. Тек педесетих година двадесетог века на Купрешку висораван дошла је група сарајевских етнолога и музиколога из Земаљског музеја из Сарајева, која се бавила прикупљањем грађе из народног живота, али предмет њиховог интересовања били су купрешки Хрвати. Не нађе се нико од њих да зађе у српска насеља на ободима Вуковског и Равањског поља која су тада представљала праве златне руднике најразноврсније етнографске грађе. У ова насеља није срватио ни знаменити етнолог Миленко Филиповић када је 1961. године прошао само централним делом Купрешког поља.

По постојању купрешких Срба на Купрешкој висоравни данас сведоче остатци њихових разорених насеља и њихових кућа где је као у народној песми *кроз описану проникнула права*. Али, и то време све више брише. Могу да посведочим и људи који су пре нешто више од једне деценије претерани из свог завичаја и расути на све стране. Због ограниченог трајања код њега је могућно изазвати највеће националне напоре и пожртвовања.“
Јован Цвијић, *О националном раду, Српски књижевни гласник*, XVIII, бр. 5, 1. март. 1907, стр. 342–343.

Јово БАЈИЋ

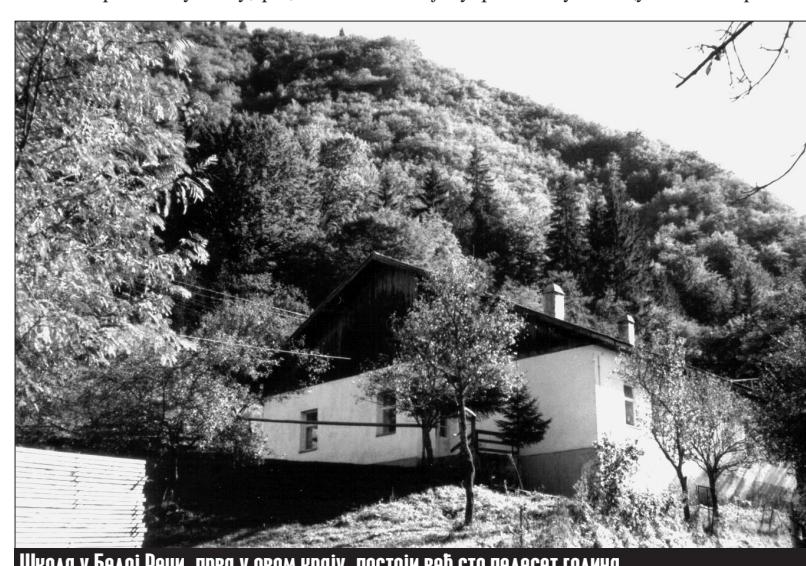
У СЕЛУ ОДСЕЧЕНОМ ОД СВЕТА ПРОСЛАВЉЕН ВЕК И ПО ШКОЛЕ

Луча знања у Белој Реци

У спод планине Муртенице налази се Бела Река (Горња и Доња). У јавности је недовољно позната, запостављена као и многи други сеоски крајеви у Србији. Бековима опстојава у срцу златиборског краја, подједнако удаљена од Ужица, Чајетине, Ариља, Ивањице и Нове Вароши. „Протеже се благом долином која се постепено спушта од Муртенице према истоку. Том долином противче речица Бела река, пуня пастрмака и укусних ракова. У њу се уливају многи брдски потоци, поточићи и извори хладне бистре воде. Бела Река је лепотица испод Муртенице...“ записао је Исидор Виторовић, један од најугледнијих белоречана, који је живео у прошлом веку.

У Доњој Белој Реци и данас постоји основна школа, прва у овом подручју, основана 1854. за време владавине кнеза Александра Карађорђевића. Школска зграда подигнута је пре сто педесет година (1855) испод масива Питомина у близини белоречке цркве. У народу се верује да је овај храм Црква Јања опсвештана на народној песми косовског циклуса. И школа и црква саграђене су од истог грађевинског материјала: камена и сиге (сталактита и сталагмита) из планинских пећина, а кров је био покрiven плочама плавог шкриља из златиборског краја. Отварањем школе, деца из тадашњих пет општина јељња знања нису више морала „учити слова самоучики идући са стоком и пишући по оним белим пећуркама што ничу по кладама“.

Први учитељ био је Михајло Радуловић, родом из околине Ужица, тек свршени ћак Богословске школе. Захваљујући драгоценим књигама које су се у овој цркви налазиле, ћаци су могли да стекну шире знање. И данас се ту чува старо, руком писано јеванђеље, великији формат, са иницијалима, рукописни посни Триод (православна књига с објашњењима о појединачним празницима). Канон молбени и друге. У тој првој школској години, по извештају начелника среза, рад учитеља у Белој Реци био је боље оцењен него у Ариљу.

Школа у Белој Реци, прва у овом крају, постоји већ сто педесет година

колима, путовало се на коњу. Страни путници су такође на коњима ишли, очарани природом и гостопримством народа у ослобођеној Србији, сведочећи да нема земље кроз коју се безбедније пролази. „Можете обасути дукатима путовати, ноћу кроз шуму, сваки ће вас штитити а нико поробити“, потврдио је својим искуством Аустријанац Пирх. То указује из каквих су породица поти-

ном раду, под овим суровим стењем међу својим поносним горштацима, послужио је учитељ Млађо као искрени и прави народни просветитељ 26 година, девет месеци и 24 дана од 1892. до 1919. године. Васпитавао је народ, културно и привредно подизао, личним примером упућивао, невољне помагао, болесне лечио, завађене миро, припремао читаве генерације за велике дане осло-

бојења и заједно са својим ученицима обрањио од непријатеља родну груду. Издржао са њима све ратне напоре од 1912. до 1918. и дочекао ваксус своје отаџбине. С божјом помоћи одујио се свом народу!“

Сада ова четвороразредна школа, као истурено одељење осмогодишње школе у Јасенову, носи име Младена Симовића, преданог учитеља и људе. У знак захвалности народ је подигао спомен-плочу, постављену на западном зиду школе. Посвете гласи: „Младен Симовић, учитељ, рођен 1869, умро 28. јануара 1928. у Ужицу. У свом просвет-

ачких и заједничких радовима, је био један од најзначајнијих учитеља у овом крају. Учитељи су били његови ученици сврстани у наше најзначајније интелектуалце прошлог века: академик Младен Пећинар, угледни трговац Владан Чоловић, инжењер Нешко Чоловић и многи други, међу њима Крсман Д. Виторовић, банкар, који је у белоречкој цркви подигао две спомен-плоче палим ратницима 1912–1918, где је уписано 126 палих белоречких јунација за слободу отаџбине. Али, слобода, за коју су многе жртве падле, поново је била изгубљена.

Као некада од Турака у рату 1876–1877, школа је поново страдала у пожару, новембра 1941. од Немаца када су упали у овај крај. Запалили су сламу у једној ученичкој, бацили у ватру црквене матичне књиге и све остале из учитељске собе. Пламен је бујну, попуцали су прозори, изгорела слика Светог Саве. Немци су убрзо отишли, уплашени да их не нападну четници Блажа Јаворског, који су били у близини. Мештани су пожар брзо угасили и спасили оно што се спасити могло усред нагорелих клупа.

По ослобођењу од окупатора, окончачењем Другог светског рата, еуфорично је појникла парола „Из села у град“. Развитком

градова и индустрије запуштена су села

– живот у њима који једини чува традицију, особеност и вредност једног народа.

Бела Река је међу најнеразвијенијим

селима у Србији са 540 житеља који ни

данас немају асфалтни пут, нити ауто-

буску повезаност са било којим градом

из свог окружења. Али, наде има за пре-

пород што сведочи и јубиларна видов-

данска прослава 150 година белоречке

школе. Тим поводом откријена је спомен-плоча на школској згради којој предстоји најскорије реновирање. Најлепше жеље белоречкој деци упутио је тим поводом педагошки саветник Зоран Целебић. Истовремено у великој сали Дома Лазара Виторовића, првог туристичког објекта у овом крају, на пригодној свечаности у присуству многих угледних гостију и мештана је уручен компјутер, фотокопир, спортски реквизити и књиге. Међу њима и књига „100 знаменитих Срба“ Издавачког преузећа „Принцип“ из Београда.

Поред осталих великанова, помиње се и Јосиф Панчић, чије насе има баш на овом месту враћа у прошлост, ка времену од пре тринаест деценија. Верује се да је пролази овуда проучавајући флору шумске вегетације. Он је открио оморику на Златибору и Тари, али и јединствену врсту бора, мунуку, која опстојава само на Муртеници. „Можда ће једног дана и неко од садашњих ћака поћи путевима наших научника, неко од ових осамнаест ученика школске 2005/2006, међу којима су два првака из горњег и шести из доњег села“, речи су академика Драгомира Виторовића приликом поздрављење беседе.

Заједничкији учитељи, професори Владимира Дуковићу и осталима војеним љубављују према завичају, а посебно Миломиру Виторовићу, председнику Савета месне јединице и одборнику СО Нова Варош, предстоји оживљавање Беле Реке испод Муртенице за коју многи кажу да је лепша од Швајцарске. Позvana је целокупна јавност, земљаци и суграђани, невладине институције и организације да пруже подршку овом крају, а да школа и црква (настала у 16. или 17. веку) буду стављене под заштиту државе.

Марија ТАРЂЕВИЋ

МОНОГРАФИЈА О ПЛНИНИ
КОЈА УЧВРШЋУЈЕ ЗДРАВЉЕ

Лековити Златибор

Јован Мићић: *Матица здравља*, Београд, 2005.
Издавач: Београдска књига; уредник Милош Јевтић,
рецензент Драган Мишић

О сада је о Златибору објављено учину много радова, а да није леп не би се Златибором звао! О овој планини у југозападној Србији писали су новинари, књижевници и туристички радници, али се мало зна да су се овом темом бавили и лекари као научни радници. Требало је да прође, ево, 40 година па да се о Лечилишту (Заводу) на Златибору појави научна монографија (1964–2004), која даје одговоре на многа питања која смо, можда, и сами постављали другима, али и себи. Тако је један јубилеј оправдао нају медицинских радника да се све то прочуји, сабере и сачува – за будућа покољења.

Професор Јован Мићић, лекар и научни радник, био је у праву када се прихватио овог посла, јер је мало оних који би могли, знали или умели да овако нешто приреде и јавности ставе на увид. Пред нама је књига са више од 140 страница која је добила прави наслов: *Матица здравља*. Јер, када се прочитају све лепо написане, јасне и добро схватаљиве странице, читалац добије слику о правој драми коју је Златибор имао да би се изборио за место које му иначе припада. Било је више покушаја (1893, 1905, 1927, 1932...) да се Златибор отрgne од заборава. Зна се да је његов прави развитак и процват ипак настоја тек после Другог светског рата.

Дуго је вођена битка да би се на Златибору нешто урадило, често уз помоћ државног врха или других моћника, како би се о његовим лепотама и вредностима што више знало.

Професор Мићић, познати и признати стручњак, уложио је, то се јасно дознаје, доста труда да прочуји како је све то текло да би се стигло до жељеног циља: да Златибор 1964. године добије јединствену здравствену установу која лечи малокрвност, нервозу, хронични кашац, спињу... Посебно је запажено и доказано да ова планина позитивно утиче на смиривање клиничке сипке и опоравак оболелих од Базедовљеве болести. Овако широк дијапазон немају друге планине које се помињу као лековите.

Аутор ове драгоцене књиге наводи које су то околности које пружа Златибор: погодна надморска висина (са 2.160 сунчаних сати годишње – као да је на мору!), геолошки састав, морфолошка структура, цветни сувати, четинарски покривач, хидролошка мрежа. Све је до доприносио терапијским вредностима овог поднебља које је скренуло пажњу како домаће тако и међународне јавности. Аутор с правом сматра да посебно место имају јонизација ваздуха и електричне појаве у атмосferi.

Лако је схватити да је требало много поборника да се Златибор прочује, повеже са другим саобраћајницама, изграде викендице (о којима су мишљења врло различита) како би се стигло до правих пројеката и правих иницијатива да се у пракси покаже и докаже како је Златибор у медицинском погледу злата вредан.

Дуга је листа бораца за унапређење Златибора, па је овде с разлогом наведено неколико имена којима Златибор дугује много: Секула Кнежевић, др Драгослав Смиљанић Зеко, Душан Ђурић Зинаја, Вељко Стаматовић, Гвозден Јованчићевић; њих више нема међу живима, али се не смеју заборавити: Милисав – Мићо Ђенић, Јован Мићић и читава гараđа земљака која се бори да Златибор опстане када је већ оно што јесте.

Књига пружа много доказа о свим тим идејама, а оно што је за сваку похвалу јесте то да овде није реч само о иницијаторима већ и о свим запосленима који нису заборављени. О сваком од њих драгоценi биографски подаци, посебан одељак о свакој клиници, о свим медицинским радницима посебно и укупно.

Тако је оправдан наслов књиге *Матица здравља*. А Златибор је у песми опеван, у науци признат, а у народу траје жеља да се на Златибор дође, да се на њему борави и да се здравље побољша.

Хвала професору Мићићу на надахнутој књизи, дару којим нас освежава, охрабрује и уверава да је вредело борити се за нешто што заслужује пажњу и поштовање.

Милојко П. Ђоковић

У ове године, од 17. до 19. јуна, у Бањи Врућици код Теслића у Републици Српској, одржан је, 28. по реду, **Сабор српског изворног народног стваралаштва** и, на њему, осим сценских приказа обичаја, ликовних и књижевних прилога аматера, као и спремања старих народних јела и пита, научно-стручни скуп „**Српско село данас**“, од 1997. његов стални саставни део.

Досад се на овим састанцима говорило о разним темама, почев од најактуелније и најакутније – насловне – која је окупила стручњаке разних научних профила (осим етнолога, и социолога села, агрономе, економисте...), преко расправа о појму традиције, фолклора, народне културе и разматрања пројекта етно-амбијената („етно-паркова“ и других идеја), саопштења о колективним радовима – мобама, до промишљања о проблемима етно-туризма па и сличних сувешнини.

Овог пута десетак, скоро искључиво најmlађих, етнолога окупило се да размене мисли о **сијелу**, односно **поселу**, некад тако важном изразу српског традицијског народног живота, друштвености и духовног стваралаштва, теми која нам се свима чини тако позната и блиска а заправо је, како је видео овај уводничар, скоро неухватљива. И, као и ранијих година, сва излагања ће бити штампана у часопису за културу, науку и уметност „**Духовност српска**“ (досад објављено 20 бројева), који излази у Теслићу.

*

У свом **Српском рјечнику**, из 1818, Вук наводи једино реч: **сијело** (са напоменом да се то говори у „Ерцеговини“), и преводе на немачки и латински: *die Sitzgesellschaft, Besuch, inviso, consensus. Poscielo* – нема! Нема ни других сличних или другачијих речи за овај појам, док се у другом, допуњеном и знатно проширеном

јем издању **Рјечника**, из 1852, само на брајај, без икаквог објашњења: глагол **сијелити** (са назнаком: „у Дубровнику“) и, као накнадне додатке уз имењу **сијело: посијело, посједак, посједница и посјед**. Нема ни речи **сиједник** за коју поуздано знам да се могла чути, а ваљда се и сад чује, у Васојевићима.

Све ово спомињем, зато што се управо прво издање **Рјечника** сматра језгром лексике српске традицијске културе. Због свега тога слутим да у Вуковом родном Јадру тада, известно, није била уобичајена па скоро да кажем ни позната.

Проблем је, даље, утолико занимљији што у читавој каснијој и досадашњој етнолошкој и сродној литератури овом друштвеном елементу, појави – није уопште посveћivana пажња, није написан ни најмањи, ма и информативни и прегледни рад.

Кажем „друштвени елеменат“ односно „појава“ јер, према свим мојим сазнањима, разматрајући и закључујући које сам и на овом месту досад износио – а нећу моћи избеги да нека опет не споменем – „**сијело/посијело**“ нема ни једног елемента који би га сврстao у „**обичаје**“ ако под њима подразумевамо само **анагматичне** устаљене традицијске поступке. Потписани је, наиме, много дате, месеце па и године уложио тражећи задовољавајућу дефиницију **обичаја** да би закључио да ни једна, колико год се наша етнологија Јадру, ко имаовољно макар кафе и пита ако не другог да почасти госте, ко има разлога и довољно времена за таква опуштања, ко има тако пространу кућу, коме је било стало да тиме појачава улед и престиж а посебно какве су шири друштвене прилике за такво састављање па још да то не буде сумњиво туђински властима? То су, дакле, били битни, колико год се наша етнологија Јадру, ко имаовољно макар кафе и пита ако не другог да почасти госте, ко има разлога и довољно времена за таква опуштања, ко има тако пространу кућу, коме је било стало да тиме појачава улед и престиж а посебно какве су шири друштвене прилике за такво састављање па још да то не буде сумњиво туђински властима?

Све су те околности, значи, биле пресудне и о њима треба да се водирачуна а, поготово етнолози треба да их имају у виду. Јер, то, у Вуковом Јадру, у смутним временима стаљних бежанија и страдања – очигледно таквих услова, бар око Првог устанка и после њега... није било. Ни у многим другим крајевима. Да су посела била честа и

О потоњем и будућем

(Часопис Задужбинске друштва **Први српски устанак Орашца**, јул 2005, Аранђеловац)

Задужбинско друштво **Први српски устанак** из Орашца, у оквиру програмске концепције, настоји да се бави традицијом, областима научног и уметничког стваралаштва, српским културним наслеђем.

Овога пута реч је о новопокренутом часопису под називом **1804**, чији је Друштво издавач, и који се појавио у јулу ове године, представљајући једно од ретких гласила ове врсте на нашем подручју. Бавићи се традицијом, културом, образовањем, туризмом и екологијом, како је на првим страницама и кроз уредничку реч назначено, часопис излази из посве овешталих стандарда уско историјских тема из прошлости, широко захваљујићи живот и стварање српског народа од прошлих векова до садашњег тренутка. У том смислу, омеђен је одговарајућим рубрикама као што су *Документи, Интервју, Објекти, Осветљења, Подухвани, Прикази*, итд. У овом броју доноси се План и програм рада Задужбинског друштва **Први српски устанак**, као и други протоколарни документи (Повеља, Записник са Скупштине), што амбициозно обавезује велики број нових чланова и знатно подмлађени члени састава на преглаштање и јавни рад.

Ту су разговори са чланицама општинске власти у Аранђеловцу – Радосавом Шабићем, председником општине, и Невенком Ђорђевић-Матијевић, директором Фонда **Први српски устанак**, затим аутентични записи о Караборђу и његовим устаницима које је приредио Владета Коларевић, сведочанства о устаничком и постустаничком времену у Србији (текстови Ђудимира Поточана и Грујића О. Лазаревића), као и веома аналитичко критички приступ Ненаду Јајбинковићу у тексту под називом **Хајдуци у Првом српском устанку**, који пружа одређена новија и другачија сагледавања историје тога доба. Занимљиви су и прилози о Летопису орашачке цркве, о браћи Грујић, клесарима чувене скулптуре Вожда Караборђа, вајара Дринке Радовановић.

Часопис се бави и садашњим актуелним проблемима, схватањем могућности српске културе (текст Марка Деспотовића), или обележавањем јубилеја аранђеловачке смотре **Мермер и звуци**, као и укључивањем Задужбинског друштва у пројекте као што је **Усмена традиција српских епских песама**, који је иницирао Институт за књижевност и уметност у Београду под покровитељством Унеска и Министарства за културу Републике Србије.

Странице овог броја отворене су и за сећања на стари Аранђеловац, али и за визије и могућности у будућности, као једну од могућих репрезентативних српских историјских, туристичких, културолошких бањских дестинација. Последња рубрика **Прикази** доноси увид у објављене публикације које су од значаја у научном, историјском, књижевном смислу. Требало би напоменути књигу Тање Ивановић о аранђеловачкој цркви Светог арханђела Гаврила, затим **Шумадијске записе**, **Зборник радова** Музеја у Аранђеловцу, новопреведену књигу Сретења Божића Вонгара под називом **Последњи чопор гинјоса** (знатеног аустралијског писца који је пореклом из шумадијског села Горње Трешњевице), као и **Повратак**, роман Ивана Златковића.

Текстови су пропраћени обиљем занимљивих и аутентичних фотографија Славише Живковића који инспирацију налази у старателству и архитектури, древним занатима и мотивима руралне традиције.

Часопис **1804** је на самом почетку показао озбиљност садржаја, о чему сведочи његова уређивачка концепција (главни и одговорни уредник је Бранко Златковић), представљајући, уза **Задужбину**, једно од значајних гласила ове врсте у Србији. Надамо се да ће и следећи број, који треба да се појави на Сретењу, оправдати очекивања његових већ стечених поклоника и наше културне јавности.

Иван ЗЛАТКОВИЋ

Енциклопедија Британика

Y време када информације су систику једна другу, када се Интернет и други претраживачи просто такмиче за примат, звучи невероватно да већ 230 година **Енциклопедија Британика** ваджи за најпоузданiji извор информација у свету. Сваке године добија на обиму, поред непролазних чињеница, појава и личности које су нашле своје трајно место у њој, а све то, захваљујући **Народној књизи и Политици**, постало доступно широј заинтересованој публици из Србије и Црне Горе, односно свуда где где је постоји интересовање. У 2005. години је планирано да изађе десет томова **Енциклопедије Британика**, сажето издање, у коме ће бити обраћено 16.000 појмова из свих области. Да поменемо неке: књижевност, и друге уметности, философија, политика, економија, информатика, историја, спорт, географија...

До сада је изашло седам томова, у којима су појмови поређани по азбучном реду, што узимају додатно прегледност и лакшем слањењу. Нормално, када се прилази једном оваком великим и значајном подухвату неминовно је да се поткраде и понека грешка, али вредност пројекта то увекли надиза.

Да подсетимо, **Енциклопедија Британика** је први пут објављена 1768. године и од тада је успоставила стандар

ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ЛЕТА
ПРВОГ ЗРНА СУНЦОКРЕТА ИЗ БРЕКОВА

Руковети завичаја

Седам јубилација сеоског књижевног клуба сведоче о снази поезије и о племенићкој поштоби ових људи да јој испрајно служе

Уз штампе су изашле РУКОВЕТИ ЗАВИЧАЈА 7 (Ариље – Београд, 2005), заједнички зборник радова поводом тридесет пет година цветања и зрења Књижевног клуба Прво зрно сунцокрета песника пореклом из Брекова и околних ариљских села.

Речима Исидоре Секулић: „Без чега поезија не може, то је живот и смрт; без чега живот и смрт не вреде, то је поезија“, завршава се уводник песничког зборника који желимо да вам овом приликом представимо, а нама се чини да су оне прикладне да њима и почнемо овај приказ.

Година за годином, стихом на стих, песном по песном до ниске песничких забирки. СЕДАМ књига зборника, вредан је резултат вишедеценијског списатељског труда стотинак чланова Клуба и његовог подмлатка. А, кад је осванио 28. август и сунчеви зраци попут латица зрелог цвета сунцокрета озарили Бреково, Ариље и сва околна села подно Златибора, Мучња, Јавора и Голије, запениле су воде Рзаве, Пањиће и Грабовице и саопштиле радо-зналој и несташној Моравици да је Прво зрно сунцокрета навршило триде-сет пет пролећа.

Настављајући, сада већ традицију, да се за сваки пети рођендан Клуб представи јавности избором из заједничког дела и делања, пред читаоцима и поштоваоцима песничке речи отварају се корице Руковети завичаја 7, са 26 активних чланова од укупно 64 (Узданица), 16 чланова подмлатка (Полетарци), седам преминулих чланова (Незаборав) и 14 познатих песника, пријатеља Клуба (Драги гости). Све то на 224 странице препознатљивог формата (од првог до седмог зборника, аутора Радоја М. Кавецића), у првено расковничкој боји (по редоследу годишњих доба) и са вињетама Милана М. Пајевића. Приређивач и главни уредник је Зоран Р. Ковачевић, који је то поверење за-служио уређивањем и претходног зборника, високо оцењеног и лепо при-мљеног код читалаца (Руковети завичаја 6, Бреково – Београд, 2000), а по-моћ му је пружио Уређивачки одбор састављен од осам пробраних ветерана Клуба предвођених Милојком П. Ђоковићем, идејним зачетником, покрета-чем и најаглијим чланом ове песничке дружине од првог окупљања 1970. године до данас.

Избор песничких радова за овај заједнички зборник обавио је Бранко

Јовановић, врли познавалац песничког стваралаштва код нас, са посебним смислом и осећајем за завичајни стих, и написао препоруку из које истичемо следеће речи: „Тридесет пет година је од оснивања Књижевног клуба Прво зрно сунцокрета. Три и по деценије се о Брекову говори као о жижи која зрачи и значи. Седми пут брековски песници излазе пред читаоце здруженi у својим Руковетима завичаја. Овим се подацима не може оспорити ни вредност, ни веродостојност. Они су, једноставно, аутентична чињеница са-времене српске поезије“.

У оваквим условима, у таквом временском и просторном окружењу толики низ година трајати, признаћемо, да дивљење је и честитање, а само посвећености поезије могу себи дозволити да верују у будућност. Прво зрно сунцокрета истрајно је веровало и то сведочи и овом књигом.

Књига је објављена у заједничком издању београдске Основне школе „Светозар Марковић“ и Књижевног клуба Прво зрно сунцокрета из Брекова, а у име издавача потписао је Драги Лукић, директор ове школе и потпредседник Клуба, чији је допринос у овом подухвату велики и неспоран.

На крају, подсећамо и на следеће интересантне а за нашу културну средину значајне чињенице. Сви зборници имају исто име: РУКОВЕТИ ЗАВИЧАЈА, а штампани су о петогодишњицама Клуба (1974, 1980, 1985, 1990, 1995, 2000, и 2005) у укупном тиражу од 8.000 примерака. Ових седам зборника сада би заједно чинили књигу од око 1.400 страница. На овим страницама оглашавали су се сви чланови Клуба, неки и по више пута, а поједини и у свим зборницима, а место је уступано и члановима подмлатка, близу стотини њих. У том периоду приређено је 220 књижевних програма у 35 села и градова Србије којима је присуствовало више од 35.000 посетилаца. О Клубу је за то време написано и објављено око 300 текстова на страницама листова, часописа и књига. Чланови Клуба објавили су више од 100 ауторских књига поезије и прозе. Већина су признати и у јавности познати писци, а међу њима је и седам чланова Удружења књижевника Србије, неки и са стату-сом истакнутог уметника.

Све ово недвосмислено нас упућује да ову песничку књигу прелиставамо, чи-тамо, о њој разговарамо и да се о њој пише.

Уроши КОВАЧЕВИЋ

Избегли Крајишици одазивају се културом

Б

ећ традиционално, сваке године, од прогона Срба из Хрватске, Српско културно друштво „Задужбина“ које дјелује у оквиру Удружења Срба из Хрватске, организује културну манифестију *Дани крајишке културе*. Манифестија се одржава у времену од Спасовдана до Видовдана и има за циљ очување културног идентитета избеглих и прогнаних Крајишика. Културни програми ове године започели су, уз хор из Батајнице, учествовале и мушке пјевачке групе „Петрова гора“ и „Тромећа“.

Изложба радова Умјетничког братства манастира Крка била је приређена током априла и маја у галеријама Старе Пазове, Руме, Инђије и Уба. Радови су настали за вријеме дјеловања ликовне колоније у манастиру Крка од 1990. до 1995. године, а сачувани јер су на вријеме били измештани ради организовања изложбе у Србији и Републици Српској. Кроз херојску историју, манастир Крка је био и остао трезор српске меморије, свјетионик српске самобитности и кочавница српског духа. Колонија је била замештана као стваралачки сусрет истакнутих српских ликовних умјетника који ће боравећи у манастиру оставити дјела од изузетне важности, инспирисани природним јелоптама, те историјским и културним наслеђем овог краја. Остало покретни и непокретни споменици културе српске провенијенције у највећој мјери су након прогона Срба девастирани или потпуно уништени. У свим овим мјестима изложба је била изузетно добро посjeћena.

У свечаној дворани Министарства за дјаспору, 6. априла 2005. године промовисана је књига Данице – Каће Чоловић и Срђана Чоловића *Племенића Мис Ирби*. О значају објављивања ове књиге у мартовском броју *Задужбине* писала је др Славица Гароња Радованац. Књига је објављена поводом 130. годишњице Босанско-херцеговачког устанка (1875-1878), у коме је на подручје Славоније и Далматије изbjeglo више стотина хиљада Срба. Без хуманитарне помоћи ове племените Енглескиње, већина изbjeglih сигурно не би преživjela. Подигнуте бисте Мис Ирби у мјестима Плавно и Стрмица код Книна срушене су послиje „Олује“, или захвалност за добrotвора, осим у срцима Крајишика, остаће записана и на страницама ове књиге. Обиљежавајући 100-годишњицу рођења Мис Ирби (1933) Иво Андрић је записао: „Име Аделине Ирби је овјенчано словом и уважавањем које ни једна друга жена наша или странкиња није стекла у овом дјелу свijeta“.

Дани крајишке културе започели су на Спасовдан (9. јуна 2005) код цркве Мала госпојина у Батајници, где су се окupili изbjegli mјештани села Плавно код Книна, да обиљеже красну славу мјesta. Уз плавања скривених Кр-

сту Максића служби је присуствовао за вријеме рата далматински, а сада аме-рички владика Лонгин. У парохијском дому је промовисана књига ректора Богословије у Сремским Карловцима Душана Петровића *Георгије Бранковић патријарх српски od 1890. до 1907.* Пописије промоцији одржан је пригодан културно-умјетнички програм у коме су, уз хор из Батајнице, учествовале и мушке пјевачке групе „Петрова гора“ и „Тромећа“.

У галерији „Прогрес“ (Кнез-Михаилова 27), промовисана је 17. јуна о. г. књига *Оћина Бујче – хроника 17 села бујчког краја*. За штампу су књигу приредили Душан Ђосин, Лука Крајновић, Лазо Романић и Стојан Продановић. Ово је хроника о једном дијелу Западне Славоније, која се некад у писаним изво-рима називала Мала Влашка, а најаж-lost данас је остала готово без Срба. О некадашњем значају тога краја и неср-ћи која га је снашла у протеклом рату говорио је на промоцији Јовица Продановић.

У Министарству за дјаспору 24. јуна 2005. године промовисана је књига Илије Дракулића и Николе Радеке *Сваки свој рече*. Др Славица Гароња Радованац оцјенила је на промоцији књигу као драгоцен прилог књижевности и фолклору крајишким Србима. „Започета и сконcentrisana oko једне породице хронike и кућe (‘зиданице’) у микрорегиону (Дракулића Ријеца код Коренице у Лици), она ипак није само то, јер се мрежа проповедања, концептично, проширије у нова поља значења на свим нivoимa, до једног краја и готово чесног учинка – романеског утиска о целокупности описаног живота на Војној крајини, највећим делом из средине 18. и почетка 19. века“.

Завршна манифестија Дана крајишке културе одржана је за Видовдан у Етнографском музеју под симболичним називом *Крајини u походе*. У програму су учествовале изворне мушки и женске пјевачке групе: „Петрова гора“, „Динарке“, „Банија“ и друге. Најзаслужнији за очuvanje културних традијија испред СКД „Зора“ господин Никола Церовача додјелио је Поменик и Сребрени прстен Умјетничког братства манастира Крка. Овогодишњи добитник Прстена био је Драгош Калајић, а Поменика умјетник Миливоје Богосављевић, сликар – инвалид Душан Вукојевић Марс и Удружење Срба из Хрватске. Присуствени се обратио Драгош Калајић и захвалио испред награђених. То је био његов посљедњи јавни наступ у коме је изразио задовољство што га његови Крајишици нису заборавили.

У оквиру Библиотеке завичајне све-ске том приликом штампан је и промо-висан Зборник радова *Стрмица – луди и готађају*. Тако се на једном мјесту на-

шла архивска и друга грађа и забиљеже-на народна предања и казивака. Књига је посвећена успомени на Стимичане, погинуле и преминуле од 1990. године до данас, а средства прикупљена њеном продајом биће употребљена за поднову цркве Мале госпојине у Стимици. За писаца рецензије Перу Б. Поповића „ово штиво ће представљати и добру основу за неке будуће истраживаче подстрек и инспирацију за све Стимичане (од оних које олујни усуд, као и бројне дру-ге Крајишике, расија по цијелој земаљској кугли, до оних што се вратише у во-љено родно село на тромећи), да наста-ве да трагају и сачувају од заборава од-говор на питање ко смо и одакле смо и да овај историографски мозаик допуне још понеким сјајним пљивачем са зави-чајног сурога, али топлог камењара, који овде можда ненамјерно недоста-је...“.

Послије Видовдана, приликом обиље-живљавања 10. годишњице „Олује“, уз па-стост и помен свим погинулим у цркви Св. Марка у Београду (4. августа), на Тргу Николе Пашића одржан је приго-дан културно-умјетнички програм.

Тих ауѓустовских дана у Галерији „Прогрес“ била је приређена изложба *Задужај и сјећање* Душана Вукојевића Марса. Бројни посјетиоци могли су на отварању изложбе 1. августа видјети изложе-не радове аутора у чијој је јед(и)ној руци „стотину руку“, како би то рекао Мома Димић. Из те јед(и)не руке прои-зашли су пејзажи без људи. Простири испражњени од оних које Марс носи у своме срцу, од људи који као да су скри-вени иза камених ограда и шкргот ра-стиња. Изложба је израз носталгије за изгубљеним завијајем. Тих дана промо-висане су још двије књиге. У дворани Скупштине општине Стари град Збор-ник радова *Грађански рат у Хрватској 1991-1995*. У Зборнику су објављени радови са Округлог стола који је одржан 26. септембра 2004. године у Дому Вој-ске СЦГ. У галерији „Прогрес“ промо-висана је књига Саве Штрпца *Годи-шници пртњаних Крајишика*.

Посљедњи културни догађај реги-строван у овом прегледу је још једна изложба 6(19) *Крајишки ликовни салон*, отворен 19. септембра у галерији „Прогрес“. Бројем учесника и избором радо-ва Салон је оправдао позитивна очеки-вања. Ова већ увекло традиционална ликовна смотра стваралаца који су ро-ђењем, поријеклом и дјеловањем везани за Крајишици нису заборавили. Присуствени се обратио Драгош Калајић и захвалио испред награђених. То је био његов посљедњи јавни наступ у коме је изразио задовољство што га његови Крајишици нису заборавили.

У овом прегледу је још једна изложба 6(19) *Крајишки ликовни салон*, отворен 19. септембра у галерији „Прогрес“. Бројем учесника и избором радо-ва Салон је оправдао позитивна очеки-вања. Ова већ увекло традиционална ликовна смотра стваралаца који су ро-ђењем, поријеклом и дјеловањем везани за Крајишици нису заборавили.

Милојко БУДИМИР

НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА У ТЕСЛИЋУ

на сабору

Највеће симпатије на Сабору у Теслићу освојили су млади фолклористи у народним ношњама

Годишињак града Београда

М

узеј града Београда већ пола века издаје *Годишињак* намењен широку читалачкој публици,

ИЗ РАДА ОГРАНАКА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У ЧАЧКУ, НИШУ И ТРЕБИЊУ

ПОРТРЕТ МР ГРОЗДАНЕ КОМАДИНИЋ ИЗ ЧАЧКА

Драгоцени подстицај
Иље Толстоја

Великим прећајем срдца се у делатнике доследне на Вуковом штиту, а у своје време похватаје с усјехом је уклучила и младе и можда будуће истраживаче народне културе

Оно што ради мр Гроздана Комадинић у Чачку сведочи о љубави по себи врсте. Реч је о самопрегорном истраживању изворних народних обичаја који се везују за љубав, ту велику и трајну тему која човека прати кроз цео живот. Она га уздиже до подвизавања, тешти у промашајима, брани у несретама. Схватајући да извorno благо народне духовности још није ишчезло, гospођа Гроздана Комадинић је, Вуковим трагом, кренула у свој истраживачки поход и сакупила још многа од оног блага које би, без њеног труда, било препуштено коначном ишчезавању, записао је академик Дејан Медаковић, уредник свих издања Огранка Вукове задужбине у Чачку.

„Неуморни трагалац за народним усменим стваралаштвом и живом речју људи чачанског краја мр Гроздана Комадинић послије Речника тракачке шембинологије Драгачева и Варовнице обрадовао нас је новом књигом – Књига о љубави – која је уствари настава њених ранијих истраживања народног бића и његове духовности (који су укључена у пројекат етнолингвистичких истраживања московског Института славистике и балканистике). Њени наведени Речник и Варовница су прве књиге те врсте у нашој етнолингвистичкој литератури.

Активности ове врсте Г. Комадинић је започела, практично, још првих дана своје професорске службе, а увећала их је када је почела да сакупља грађу за Речник, са подручја Драгачева, за кога је сакупила збирку од неколико хиљада лексема. У том раду она је уз лексику сакупила и народне умотворине из којих се види слика народних обичаја, навика, радости и туге, љубави и mrжње, склоности људи да бујним изразом покажу своје духовне преокупације – и то све оним поступцима који су нам познати из сакупљачког рада Вука Стефановића Карапића. Књига о љубави је прва из едиције Огранка у Чачку, чија активност је већ запажена и наговештава нове резултате с путовања Вуковим трагом. Ова прва књига те едиције имала је част да јој уредник буде уважени академик Дејан Медаковић, а рецензент др Миодраг Матицки, два стуба Вукове задужбине. У прилогу су дати подаци о чланству Огранка у Чачку. (Београд, 2. новембар 1999. године, Драго Ђушић, Ријеч на представљању Књиге о љубави у Народној библиотеци Србије, Београд, послије Скупштине Вукове задужбине)

Огранак Вукове задужбине основан је на Савиндан 1999. године, у Економској школи. Дану оснивачу Огранка посвећена је Књига о љубави. Оснивачу Огранка присуствовали су: др Миодраг Матицки, др Драго Ђушић, др Милорад Дешић и велики број Чачана који су са одушевљењем поздравили његово оснивање. Основан је у Економској школи, не случајно, јер су млади лингвисти Економске школе скренули пажњу Вукову задужбини и културној средини Чачка својим истраживачким радом и три пута добијеном другом републичком наградом за веома плодно етнолингвистичку грађу и богату народну културу у чачанском крају.

Награде су додељивали: Министарство за просвету Србије, Вукова задужбина у Београду и Друштво за српски језик и књижевност. Лингвисти су још четири пута, заједно са ментором Грозданом Комадинићем, професором, награђени за своје радове из етнолингвистике. Радови су објављивани у Задужбини, Зборнику Народног музеја у Чачку и књигама које је објавио Огранак.

О значају рада Гроздане Комадинић са младима најбоље је у рецензији за Варовнице записао академик Павле Ивић: „...Упустити се у истраживање народног блага, увђи и ћачку омладину у ту делатност која оплемењује, ухватити се у коштану са обиљем прикупљене грађе, срећити је и презентирати публици – све су то дometи личности доволно јаке за подвиг покушаја и за појдиг истраžавања“.

Гроздана Мијаиловић-Комадинић рођена је као прво дете Данице и Предрага Мијаиловића у селу Котражи, Драгачево.

– Очева љубав је била пуно деце, а завет: „Помозите, дјецо, свакоме коме можете, свако би вољо да је бољи. Мајка је желела да децу школујем, да не стијени да их гром убије или однесе киша док чувају овце“ – сећа се Гроздана Комадинић родитељског завјета.

Осмогодишњу школу завршила је у родном селу, Учитељску у Вршцу, а на Филолошком факултету у Београду дипломираја је 1973. године. Магистрирала је 1993. године на истом факултету одбранивши магистарску тему под називом „Ткачка лексика Драгачева“. Рад је одмах објавила Научна књига у Београду. По препоруци Института за српски језик САНУ, са „Ткачком лексиком“ одлази у Москву где упознаје академика Ољега Трубачова и великог пријатеља српског народа Никита Иљића Толстоја. Значи, од 1993. године почиње њена сарадња са Руском академијом наука на пројекту *Отиштељенски етнолингвистички речник* чији је идејни творац и уредник био Никита Иљић Толстој.

– Од академије Толстоја сам добила потврду да је то што радим изузетно вредно за српски и уопште словенски народ. Улио ми је снаге, поуздања, рађају се се идеје. У Москви је настала идеја о Варовницима чији је део преведен на руски језик и објављен у часопису *Живаја Старина*. Чини ми се, да живим два живота не бих истрошила идеје којима су ме оваплодили моји учитељи. А ја сам имала посебан божји дар, срећу да на свом најљубавнијем путу према науци упознам многе умне, али и душевне људе који су ме усрћели, или оно друго, показаје време шта је право. Са великим поштовањем и захвалношћу поменућу њихова имена. Академије Асим Пеџо, Павле Ивић, Никита Иљић Толстој, Петар Владовић, Дејан Медаковић, др Драго Ђушић и др Миодраг Матицки – каже мр Гроздана Комадинић. Сви су они рецензенти књига које је објавио Огранак Вукове задужбине у Чачку, аутора Гроздане Комадинић.

До сада је објавила књиге: *Ткачка лексика Драгачева* (Научна књига, Београд, 1992); *Варовнице*, 1998. Удружење публициста и Књижевни клуб „Драгослав Гробић“ Чачак, друго и треће издање – Огранак Вукове задужбине у Чачку; *Књига о љубави* доживела је три издања, Огранак Вукове задужбине у Чачку. *Преисказања*, Огранак Вукове задужбине у Чачку 2001; све три књиге су из народне културе чачанског краја. *Ризница народног казивања* (2004) књига је којом су направљени духовни мостови међу Србима из различних крајева. Сакупљачи за ову књигу су из чачанског краја, Беочина, Челинаца и Граџише (Бањалука), из Жабљака и Павловог Поља из Црне Горе.

Мр Гроздана Комадинић

Књига је оцењена као велики допринос духовном повезивању и утврђивању заједничких духовних језгара Срба, без обзира на то где живе. Скупштина Вукове задужбине и Управни одбор донели су одлуку да се изда друга књига *Ризница народног казивања*. Књигу ће приредити Вукова задужбина и Огранак у Чачку.

Најновија књига мр Гроздане Комадинић, роман *Потка огнова* већ два месеца живи, изузетно лепо прихваћена од читалаца. До сада је промовисана у Челинцима (Република Српска), на Сабору трубача у Гучи и Лучанима. За њу је мр Момчило Спасојевић из Челинца написао: „Ваш роман је занимљив, нарочито језик. Вама можда припада чист да сте први писац потпуног етноромана српског“.

Огранак у Чачку је и први иницијатор сарадње међу огранцима. Још пре пет година представили смо народну културу Дисовог Чачка у Дучићевом Требињу. Само смо наставили сарадњу коју су Дучићи Дис започели. Кршини, громогласни Херцеговци су посету узвратили.

Од тада постоји сарадња и са осталим огранцима – Ниш, Баваниште, Беочин, Бањалука, Челинци (који се припремају да оснују свој огранак, а води их велики ентузијаст мр Момчило Спасојевић. Сигурно ће остварити своје и наше жеље).

Наша вуковска породица не била овако снажна да јој велику по-кратчаку снагу не дају стожери Задужбине: академик Дејан Медаковић, др Миодраг Матицки, управник Слађана Млађен, виши саветник Славко Вејиновић и остало особље Вукове задужбине у Београду.

Огранак у Чачку дугује још да заврши започети пројекат: *Речник народне културе чачанског краја*, чија су два дела награђена и објављена. Идејни творац Речника је Гроздана Комадинић, грађу је почела да сакупља са младим лингвистима Економске школе. Истраживање је започето по њеном повратку из Москве 1993. године.

За допринос очувању српске културе мр Гроздана Комадинић добија је Златну значку Културно-просветне заједнице Србије, а два пута је предлагана за Вукову награду. Члан је Удружења књижевника Србије. **Зорица ЛЕШОВИЋ-СТАНОЈЕВИЋ**

Скупштина
Огранка у Нишу

Огранак Вукове задужбине у Нишу одржао је 22. јуна 2005. године годишњу скупштину на којој је размотрена досадашња активност, утврђени наредни задаци и изабрано ново руководство.

Извештај о раду Огранка у протеклом четврогодишњем периоду поднела је мр Милунка Митић, председник Управног одбора. У уводном излагању и дискусији констатовано је да је, поред устаљених форми рада Огранка, као што је организовање представљања из различних области (на пример, предавања о језику, књижевности и историји), организовање трибина, промоција књига, итд., Огранак унапредио сарадњу и са одговарајућим институцијама у граду и тиме допринео постизању добрих резултата. Констатовано је да је добра сарадња остварена и са огранцима Вукове задужбине, као што је, на пример, сарадња са Огранком Вукове задужбине у Чачку, са којим је реализован пројекат сакупљања етно-грађе из овог краја и публиковањем сарадничких збирника. Истакнут је и рад на конкурсу, који је расписао Огранак у Нишу, а поводом обележавања дана рођења Вука Карапића, на тему: *Вук Карапић у Европи, Европа у Србији (на почетку 19. века)*. Поред учесника из Ниша, на овој манифестацији су били и ученици Економске школе из Чачка, којима су, поводом дана Светог Саве, уручене захвалнице и вредне књиге.

Огранак Вукове задужбине у Нишу остварио је добру сарадњу и са Огранком републичког Друштва за српски језик и књижевност у Нишу. Са Огранком Друштва за српски језик и са представником Филозофског факултета у Нишу учествовао је у оснивању Огранка Друштва за језик и књижевност у Прокупљу. На годишњој скупштини Друштва за српски језик, Огранак Вукове задужбине имао је посебан прилог уз добрије резултате. Констатовано је да је добра сарадња остварена и са огранцима Вукове задужбине, као што је, на пример, сарадња са Огранком Вукове задужбине у Чачку, са којим је реализован пројекат сакупљања етно-грађе из овог краја и публиковањем сарадничких збирника. Истакнут је и рад на конкурсу, који је расписао Огранак у Нишу, а поводом обележавања дана рођења Вука Карапића, на тему: *Вук Карапић у Европи, Европа у Србији (на почетку 19. века)*. Поред учесника из Ниша, на овој манифестацији су били и ученици Економске школе из Чачка, којима су, поводом дана Светог Саве, уручене захвалнице и вредне књиге.

У оквиру издавачке делатности, Огранак је, поред осталог, објавио две књиге: *Прича о краљевима српској средњој веку*, аутора мр Милунке Митић (2004) и Зборник радова *У духу Трагадије* (2005), у којем су објављена излагања више аутора са стручних и тематских расправа које је Огранак организовао у протеклом периоду. Свечана промоција Зборника била је у Гимназији *Вук Карапић* у Лозници. Књига је објављена уз споменик на крају 19. и почетком 20. века, са посебним освртом на часопис *Караџић*.

Идејни творац и председник Огранка је академик Павле Ивић, а сарадници су: др Миодраг Матицки, беседом „У сусрет Видовдану“. Скупштина је употпунила изложбу старих ћилима, од којих неки имају преко седамдесет година. Изложбу је приредила Љуба Ђосић, професор Гимназије.

Скупштину су поздравили: члан општинског већа Александар Јуровић и председник Огранка мр Гроздана Комадинић.

У име Вукове задужбине скупштини се обратио председник Управног одбора др Миодраг Матицки, беседом „У сусрет Видовдану“.

Скупштина су пријатељски и срдично, уз жељу да се настави братска вуковска сарадња, поздравили и: Бранко Петровић из Беочина, др Југослав Антонић, Велика Моштаница, Радмила Кунчар, председник центра за Србе у ресељању „Свети Сава“, и Јиљана Вуковић, председник Управног одбора Огранка Вукове задужбине у Франкфурту. Одате је пошта Радојку Николићу, добитнику Вукове награде и једном од оснивача Вукове задужбине у Београду.

У уметничком делу програма учествовали су најмлађи лингвисти Огранка (од 1. до 4. разреда основне школе), Моника Продановић, ученица Економске школе у Чачку, награђена у Баваништу на „Данима Ћирилице“; фрулаши, победници на спрском сабору фрулаши у Прислонији, извршина певачка група „Српски јелек“ и тамбурашки оркестар из Беочина. Извештај о раду Огранка у периоду од јуна 2004. до јуна 2005. поднела је председник Огранка мр Гроздана Комадинић.

Манифестација „Млади чувари народне културе“ све је богатија. Сто тридесет учесника је било пријављено на конкурс. Победници су награђени донаторским динаром и вредним књигама.

На традиционалној књижевној вечери „Следбеници Вука Карапића“ – представљено

ИЗ РАДА ОГРАНАКА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У ГАЈДОБРИ, ЛОНДОНУ И МАГЛИЋУ

НОВО ГЛАСИЛО ОГРАНКА У ГАЈДОБРИ

Нови Изворник

Летоје из штампе изашло ново гласило Огранка Вукове задужбине у Гајдобрим под називом *Изворник*. Први пут гласило под овим именом приредио је Ратко Шутић, штампан је на преко двеста страница, ликовно је добро решен. Одговорни уредник Митар Шутић.

Садржај је подељен у пет поглавља, а свако од њих на више мањих целина.

Прво поглавље носи назив *Херцеговина – земља и људи*. Први по реду је текст доктора Ђуриша Тошића *Историјско-географско-топографски приказ средњовјековне хумске жупе Дабар*. Текст је део научног рада доктора Тошића, а *Изворник* је јавно гласило у којем се овај текст први пут објављује.

Други текст је *Житије светог и богоносног оца нашег Василија, Осмирног чудотворца, митрополита Захумског*. Аутор архимандрит др Јустин Поповић каже: „Многе и велике просветитеље Господ даде сваком крају земље Српске... Тако и Захумској земљи... даде Бог... овог светог и богоносног оца нашег Василија, новојављеног чудотворца Острожског и Захумског“.

У тексту *Живот и дело Луке Беловића Требињца* аутор Виктор Б. Шећеровски за овог великог херцеговачког патријоту написао је да је Лука Беловић био „добротвор, дружељубац и народљубац, визионар народне будућности, предак који постигнује потомке“ јер су га исти заборавили.

У поглављу под називом *Гајдобра*, Ратко Шутић пише *Месно име Гајдобра – један необичан комбинација у нашој топономастици*. Милован Т. Башковић *Гајдобра – културно-историјски простор од неолита до немачке колонизације у 18. веку*. Радови објављују историјским чињеницама и само ова два аутора казују нам да ће се истраживањима на научној основи поклонити посебна пажња. У овом поглављу је и веома занимљив текст Антона Шефера, Немца, некадашњег становника Гајдобра, који носи наслов *Време пре насељавања*. Ту је и текст арх. Бранислава Којића *Сеоска кућа и сеоско насеље у Војводини*. Један прилог у овој целини заслужује посебну пажњу. То је рад Драгана Вуковића, студента архитектуре, са насловом *Појавни облици сеоске стамбене зграде на северној склонини* у Гајдобрим. Драгана је стрпљиво снимала основне типове кућа у свом селу, материјал врло стручно обрадила и написала прилог за сваку похвалу.

Следеће поглавље је *Казивана, записци и причања*. Казивачи Божидар Јелачић и Ристо Куртеш у дosta обимном тексту причају о колонизацији и животу у новој средини. Приче садрже много детаља и документа и корисно ће послужити за нека нова издања Огранка. Милосав и Душанка Чабрило својим казивањем верно сликају живот у стара времена у свом родном Жуберину, Херцеговини. Говоре о домаћем животу, о јелу и пиву, о ношњама, друштвеном животу, обичајима, празноверицама, забавама...

У одељку *Записи (из либрерија) и причања* сабране су приче, записане пре тридесет година. Причали су их наши сутрађани, врсни приповедачи, и у свим причама ради се о њиховим личним доживљајима. То су приче Тодора Башковића (1900–1980) *Бачва Луке Милутиновића, Божидара Радоша (1926) Штапа се Петару Бонлати приздрло на брду Рогочевац и Нас је туђ водио*, Вула Шигуда, Срњак код Хума (око 1890) *Ово су имена оних који су објечани* од 1914. до 1918. године, Саве Шутића (1929–1988) *Како се Јоксим оженио и Ойијело*, Мирка Самарџића (1891–1990) *Једна борба мала, А каква су кинези, Само они седају, Плати, врати и поврати*, Илије Миливојевића (1894) *Башије је ерзац и Дај, болан, плати* и текст Луке Грабчића (1883) *Пранђел Кузман*. Све приче испричане су језиком којим се говори у Херцеговини.

У поглављу под називом *Есеј*, др Милослав Шутић пише о најрадоснијем верском празнику *Ускрсу*. Он у једном делу свог рада каже: „Када је Ускрс узело у наше ниске куће... то није била само поезија душевних стања – испекивања, радости и блаженства. То је била свеопшта естетика и физичког и духовног света. Естетика једне обичајности... или естетика свакодневног живота, послова у данима на којима су светлели благдана, као круна животне лепоте“.

Ево једног поглавља које наговештава да ће се у даљем раду Огранка једнако третирати стари завијач и нови у Војводини. Наслов овог поглавља је *Бачка*. Први текст је Вељка Петровића *Похвала равничару*, затим текстови Богдана Чиплића *Сви шајкаши озоче, И Ђурђево село настаја тајко и Јетричка је већ ко вода, није она ника бара*. Следи текст Зорана Константиновића *Распоочење – литеарно докучавање једног етиспенцијалног саражња народне субине*.

Последње поглавље у *Изворнику* је *Портрети савременика*. У овом броју Милослав Шутић приказао је портрет Илије Марковића за кога каже да „припада кругу најбољих савремених српских афористичара и по броју до сада објављених књига афоризама (30) он се може убројити и у наше најактивије српске књижевне ствараоце“.

У часопису је објављен речник мање познатих речи, израза и појмова који су употребљени у текстовима, а који су у употреби у Херцеговини и у Бачкој.

Изворник је илустрован фотографијама, цртежима, скицима... за вршава се афоризми Илије Марковића.

Часопис је представљен јавности непосредно након излaska из штампе. Промовисан је у Гајдобрим пред око 300 поштовалаца књиге, почев од деčјег узраста па до грађана у осамдесетим годинама живота. Била је то права свечаност и пријатан догађај у селу. Томе су допринели – добар сценарио, беседе о часопису професора Славице Јурић и Милована Башковића и речи одговарног уредника, врсни читачи текстова Јелена Ковачевић, Милош Ђипранић и Дара Башковић, изврши народни мелос, сладови на којима су приказани драгоценi предмети из народног живота, стари стотине година. Посебну пажњу привукла је серија просурњака, дивних дрвених предмета руком рађених. Сви ти предмети су од изузетне музејске вредности, поседују их задужбинар Огранка Вукове задужбине у Гајдобрим, а тиме и сам Огранак. Представљање часописа завршено је музиком на усној хармоници, некада једном од главних музичких инструмената у Херцеговини, који је носио назив музика. Тако је завршена промоција *Изворнику* у Гајдобрим, са снажном подршком присутних за оно што се у Огранку ради, посебно за његово издавачку делатност.

Митар Шутић

Гајдобра у Лондону

Мoj боравак у Лондону у мају и јуну 2005. године протекао би уобичајено, у разгледању знаменитости тог великог града и у другим садржајима туристичког карактера да се у то време није догодило нешто чему се нисам најдао. Наме, Српско друштво у Лондону, које окупља Србе у Енглеској, упутило је позив Србији за своју редовну годишњу скupштину. Тај позив дошао је до мојих који живе у Лондону и за мене је то било довольно да се и ја нађем на седници скupштине и да се присутним обратим следећим речима:

Поштовани председничке, драги пријатељи, чланови Српског друштва, даме и господо.

Част ми је да вас поздравим и да вама, вашим породицама и свим Србима у Енглеској пожелим добро здравље и сваку срећу. Долазим из Србије, из околине Новог Сада, из Гајдобрим. Обраћам се у име Огранка Вукове задужбине у мом месту, као председник Управног одбора Огранка, у име наше матичне куће Вукове задужбине са седиштем у Београду. Ова задужбина је значајна културна институција коју чини више од 10.000 чланова – оснивача, сусривача, добротвора, великих добротвора, задужбинара и преко 40.000 пренумераната на Вуков календар *Даницу*. То је велика породица са више од 50.000 чланова, а још је већа по значају и по циљевима који су укратко могу изразити једном реченицом – Задужбина има за циљ да упознаје, шири и представља Вуково дело да унапређује културни развој на основама целокупног Вуковог стваралаштва свуда где Срби живе. Она је онолико значајна колико и име које носи. Тај умни човек, наш велики Вук Карапић оставио нам је на наслеђе реформисан језик којим се служимо, а који је поникао у народу, азбуку вероватно јединствену у свету и друго наслеђе које припада народној баштини и култури уопште. Језик, обичаје и закон Вук је поставио у исту раван и означио их као три најважнија обележја једног народа. Дужни smo, дакле, да чувамо то големо наслеђе и да на њему градимо будућност.

Ми смо један од 34 огранка основана у земљи и иностранству. Наш програм је дosta обиман и донет је на дуже време. У њему су посебно истакнута истраживања у области српског језика, народне књижевности и других вуковских дисциплина, као и неговање културне и научне сарадње са другим народима, институцијама и друштвима у земљи и иностранству. Све што радијмо ми брижљivo записујемо и трајно чувамо. Отуда наше определење да се бавимо издавачком делатношћу. Већ smo издали наш *Билтен*, а ускоро излази и наш нови гласило *Изворник*. Позивам вас да нам се пријужите и да постанете задужбинар Вукове задужбине, појединачно или као Српско друштво, или и једно и друго.

Вечерас имате годишњу скupштину на којој говорите о свом раду. Не улазећи у појединости, могу вам рећи да сте урадили много, било колико да сте радили. Мислим на то да сте далеко од своје земље и да је ваша борба за очување идентитета дosta тешка. Ако се и ми у својој земљи боримо за неке вредности, као, рецимо, за очување њири-

На предавању је било више од тридесет присутих и представника средстава информисања (новинари, РТС – Нови Сад). Присуствовала је и делегација општине Бачки Петровац, коју су сачињавали: др Јан Сабо, председник општине, Радомир Зотовић, заменик председника општине, Душан Говорчин, начелник друштвених делатности, Милица Лабат, начелник општинске управе, као и председник Матице словачке (у СЦГ) др Јан Бабијак, потпредседник Матице словачке Бранислав Сливка (Бачка Паланка), др Оливера Гајић (Нови Сад), мр Небојша Кузмановић (Бачка Паланка) и дипломирани инжењер Чедомир Рупар (директор „Телевизија“ Бачки Петровац).

Присути је поздравио председник Управног одбора Огранка Вукове задужбине из Маглића професор Милан Бокић, који је, затим, дај реч предавачу, професору Самуелу Болдоцку.

У уводном делу излагања професор Болдоцки је истакао да у историји нараода постоје раздобља која остављају дубоке трагове у колективном памћењу њихових претка и који се онда, у разним варијантама, одражавају у њиховом каснијем историјском стремљењу и деловању. Такво раздобље у историји словачког и српског народа било је у 18. а нарочито 19. веку, када започиње њихова значајнија национална еманципација, расте национална свест, осећање националног идентитета, али и осећање словенског заједништва, а почиње да се развија и српско-словачка сарадња у оквирима тадашње Угарске. У склону те сарадње, од 1730. године, Словаци евангелици, као савезници Срба против католичког унијатизма, своје развијене средње школе и лицеје широко су отварали спримским студентима из крајева будуће Војводине а, касније, и Кнезевине Србије, када су, опет, дosta често, међу делимично ослобођене Србе, као људи од поверења за очување српских установа, позивани учитељи, лекари и други образовани људи из Словачке, одакле су била и прва четири директора Гимназије у Сремским Карловцима (Јан Грос, Андреј Волни, Георгије Карло Руми и Павел Магда) а од 1791. године и познати словачки слависта Павел Јозеф Шафарик, као први директор новоосноване српске гимназије у Новом Саду.

У контексту сарадње Вука Карапића са словачким интелектуалцима професор Болдоцки је истакао више имена тадашњих словачких интелектуалаца. Говорио је о Павлу Јозефи Шафарикови, који је, у по-гледу језика, био Вуков истомишљеник и, према српским изворима, „Вук Карапић и Шафарик имали су у основи исте погледе на српски језик и на корпу српске књижевности“ и „њих двојица заједнички ударили су темеље српској филологији 19. века“ (Петар Милосављевић), а „Шафарик је ударио цврсте темеље српској књижевној историји“ (др Ђорђе Сп. Станојчић).

Онда о Мартину Хамуљаку, који је са Вуком разменio двадесетак писама и који је, између остalog, на Вукову мобу послао Његошу, за потребе његове штампарije на Цетињу, 18 сандука одливеног слова „црквенословенских“ њириличних слова. Говорио је, такође, о Јану Колару, чуvenом словачком писцу и заговорнику и пропагатору идеје словенског заједништва, који је, угледајући се на Вука, саставио прву збирку словачких народних песама. Његове одушевљене присталице биле су, пре свега, водеће личности хрватског илирског покрета, које су, највероватније, под његовим индиректним утицајем прихватиле Вукову језичку реформу. (Колар се, иначе, залагао и за заједнички чешко-словачки језик.)

Центраљно место предавач је, у свом излагању, посветио Вуковим контактима са Јуловитом, а касније су се сретали и у Бечу а, вероватно, и код кнеза Михаила Обреновића, чији су били штабићи. (Штур је, између остalog, од кнеза Михаила Обреновића добио 60.000 форинти у злату за уstanak Словака 1848. године.) Један другоме су слали књиге а Вук је Штуре књиге, чак, „шиљао у Москву“. Штур је, у својој реформи словачког књижевног језика и правописа, угледајући се на Вука, увео фонетски (фонолошки) правописни принцип. Имао је изванредно јак утицај на своје студенте и многе савременике тако да се у Словачкој јавља читава једна генерација Штурских следбеника „штурковац“, међу којима су били и многи значајни Срби, окупљени у српском студенском удружењу *Друштво* или *Читпаоница*, које је на лицују у Братислави основао Штур. Секретари тог друштва су, између осталих, били и Ђ

ТРИНАЕСТО ГОДИШТЕ ДАНИЦЕ ЗА 2006. ГОДИНУ

Књига о Београду

Тринаесто годиште српског народног календара *Даница* за 2006. годину, тематски је посвећено Београду (поводом двестогодишњице ослобођења Београда, 1806). Тврд повез, Ћирилица, устаљене рубрике, прилози седамдесет и пет аутора на 750 страница. *Даница* за 2006. је у штампи и појавиће се у новембру 2005. године.

Главни и одговорни уредник др Миодраг Матицки.

Уредници професор др Нада Милошевић-Борјевић и др Миодраг Матицки.

Претплатна цена *Данице* за 2006. годину је 600 динара и увећава се за поштанске трошкове који износе 30 динара па једном примерку. За иностранство 10 евра, односно 15 евра са поштаним трошковима.

У Вуковој задужбини можете набавити и појединачно претходна годишта *Данице*.

Уплате можете извршити на жиро-рачун Вукове задужбине број **205-8530-09**, и молимо вас да по извршеној уплати јавите пуне име и презиме, адресу и занимање, како би тачно били штампани у прегледу пренумерантама.

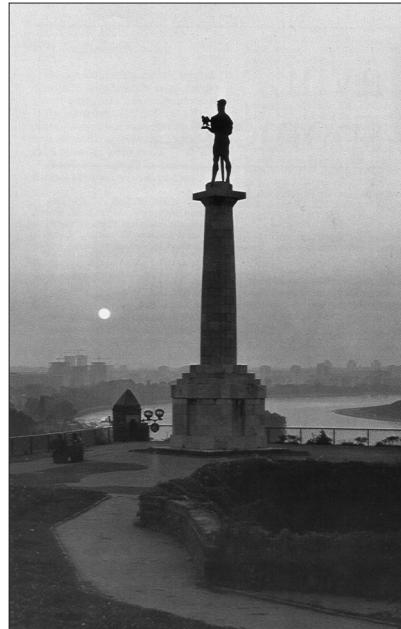
Претплатна цена важи до краја октобра 2005. године.

ДАНИЦА ЗА 2006. ГОДИНУ

Миодраг Матицки, Београд наш главни град

Календар

- Миле Недељковић, Месецослов за Србе сва три закона
- Јеврејски календар
- Никола Бура, Летопис XXI века

делегацијом у Цариграду 1867. године

- Дејан Медаковић, Михајло Валтровић и српска уметност
- Видојко Јовић, Збирка минерала и стена кнеза Милоша
- Милица Михаиловић, Јевреји у Београду
- Андреј Тарасјев, Руси у Београду
- Милош Немањић, Знаменити Београђани 19. века
- Драган Трифуновић, Математичар Михаило Петровић
- Драган Трифуновић, Писмо Милутину Гарашанину

У ВУКОВОЈ ЗАДУЖБИНИ МОЖЕТЕ НАБАВИТИ СЛЕДЕЋА ИЗДАЊА:

- календар *Даница* за 1994. годину (цена по примерку 700 динара)
- календар *Даница* за 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2002, 2003, 2004. и 2005. годину (цена по примерку 600 динара),
- календар *Даница* за 2006. годину – претплата (цена по примерку 600 динара),
- Фототипско издање *Данице* из 1826. године (цена по примерку: цепно издање 600 динара, издање са кутијом 1.500 динара),
- Историја рударства у Србији – *Старо српско рударство* – аутори: Сима Ђирковић, Десанка Ковачевић-Којић, Ружа Ђук (цена 800 динара),
- *Студије о Србима – Српскохрватска јуначка песма* (Максимилијан Брану), издавачи Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина и Матица српска (цена 700 динара).
- *Студије о Србима – Историја српске књижевности* (Павел Јозеф Шафарик), издавачи Завод за уџбенике и наставна средства, Вукова задужбина и Матица српска (цена 700 динара).
- *Финансије задужбина, фондација и фондови* (Петар Бојовић), издавачи: Вукова задужбина и Бонарт, Нова Пазова (цена 1.500 динара).

Годишице

- Јован Стерија Поповић, Надгробје самоме себи
- Алојз Јјес, Стеријина позоришта у Београду 1841–1848.
- Небојша Јовановић, Александар Каћарођевић кнез Србије (1842–1858)
- Драган Протић, Богословија Светог Саве у Београду
- Видојко Јовић, Драгослав Срејовић, Археолог светског гласа

Освећења

- Александар Палавестра, Грб и застава Београда
- Марко Омчикус, Капије београдске тврђаве
- Радивој Радић, Необични Београђани из XIII века
- Желимир Стефановић, Сахат кула на Кalemegдану

Марија Циндори, Лепшић места на свету можда и нема. Београд Ференца Ватаја из 1603.

• Бранка Булатовић, Први београдски листови

• Василије Костић, Друштво србске словесности

• Зорица Јанковић, Прича о једној фотографији (Кнез Михаило са

- Станиша Војиновић, Хроничар београдских породица
- Димитрије Ц. Ђорђевић
- Миливој Анђелковић, Лазар Пачу, доктор за економију
- Борислав Јовановић, Милутин Гарашанин (1920–2002)
- Павел Аполонович Ровињски, Записи о Београду (1868–1869)
- Предраг Палавестра, Чубурски амкард
- Миша Џ. Јовановић, Кантон Чубура
- Никола Бура, Славни гости Београда

Династије

- Душан Спасић, Влатковићи (херцеговачки)

Народна књижевност

- Бранко Златковић, Ослобађање Београда 1806. у усменој причи и традицијском сећању
- Милорад Радевић, Мудрост. Пословице и изреке (1787–1877)

Књижевност и уметност

- Јован Пејчић, Београд у књижевности – књижевни Београд (до Другог светског рата)

- Душан Иванић, Београд у прози српских реалиста
- Ново Томић, Књижевна породица Илић
- Зоран Т. Јовановић, Жанка Стокић о Нушићу
- Миодраг Јовановић, Пет сликовних прича о Београду
- Станислав Жиковић, Уметничко школовање у Београду. 1900–2000.
- Ато Доганџић, Београде, граде – изворне песме о Београду (CD)

Светоносавска читанка

- Душан Миловановић, Београдска чудотворна икона Богородице
- Љиљана Стошић, Библијске пословице и изреке (1)

Језик

- Милка Ивић, Помињање Београда у Вуковом *Српском речнику*
- Милка Ивић, Један славни Београђанин: Александар Белић
- Александар Ломо, Топоними Београда
- Асим Пеџо, Из живота наших речи (местији млијеко и местаји собу)
- Предраг Пипер, Црно и бело у српском језику и српској историји

Описање најама

- Бранко Вујовић, Саборна црква у Београду

Први српски устанак

- Милентије Никишић, Слово кад су Срби освојили Београд 1806. године, 30. декембра

– Милисав Чамција

- Радомир Ј. Поповић, Узун-Мирко

– Алојз Јјес, Права позоришна

- Љубиша Симић (Немачка), Тамо и овамо

– Раде Батуран (Канада), Са Мораве и Мотаве

Срби у свету

- СРБИЈА НАДАЛЕКО – песници са Мајне

(Приредио Миодраг Матицки)

- Влада Бакић Милић (Немачка),

Франкфуртски трг

- Радосав Игњатовић (Немачка),

Чини ми се

- Александар Јовановић (Немачка),

Писмо брату

- Љиљана Вукић (Немачка), Дођи брате

– Александар Јовановић (Немачка),

Судбина

- Радосав Игњатовић (Немачка),

Србији

- Љубиша Симић (Немачка), Тамо и овамо

– Раде Батуран (Канада), Са Мораве и Мотаве

Народно здравље

- Вук Ђорђевић, Бели голубови и бели лавови у белом граду

Народни кувар

- Миленко Матицки, „Гуска која

гуче“ и „Татар Ристића гибаница“

- Жарко Ропушљ, Шаљивац

(посвећен Стерији и Сремцу)

Астрономија

- Милан Радованац, Астрономска

опсерваторија у Београду – Звездарница

- Срђан Самуровић, Комета Темпел 1

Задужбине

- Никола Тасић, 66 задужбина САНУ

Пренумерантни

- Пренумерантни на *Даницу* за годину 2006.

С. БОЛИЋ

УЗ ВЕК ХАЈДУК-СТАНКА ЈАНКА ВЕСЕЛИНОВИЋА

Роман епске истине

Епско, епска истина, полако се после Српског устанка сели у десетарачке епске песме у друге књижевне жанрове, у мемоарску и историјску прозу, у историјску десетарачку драму и, најзад у епски историјски роман.

Темељ историјског епског романа чине Вуково житије Хајдук-Вељка Петровића, његова историјска проза, устаничка проза Симе Милутиновића Сарајлије, *Меморија* Проте Матеје Ненадовића, историјске драме у стику Ђуре Јакшића и Лазе Костића.

Први епски роман са дејством правним дејством народне епске песме написао је Јанко Веселиновић. Моћно дело *Хајдук Станко*, у којем је за тему изабрана суштина слома буње 1813, чита соком живота више пута и увек различито, најпре као роман за децу, а, на крају, као споменичко херојско штиво највишег нивоа.

До данас није у ваљаној мери истражена рецепција овога дела кроз

дуги век његовог трајања, нити његов однос према народној песми, према документима о Првом српском устанку. Није чак ни начињена паралела описа српских шанчева

Проте Матеје из писма упућеног Друштву српске словесности којим тражи да се шанчеви опишу пре но

што буду „засути заборавом“, у којем се са посебним пијететом помиње Равње, са завршетком романа *Хајдук Станко* у којем Веселиновић гради чудесну слику овога шанца, истовремено и гранитну и треперну од звука и боја, дирљиву и потресну због контекста који чини херојски пораз, у којем јунаци, косовски поновници, гину до последњег. Завршни пасус романа *Хајдук Станко* има снагу општег места народне епике, баш као да је један од „комада српских пјесама“:

Шуми Сава и својим шумором прачи бриче о јунацима. Бутић Засавица као старији трешник од која не можеш